Matej Minář

ZNOVUZROZENÍ Z POPELA

Poselství Nicholase Wintona

„VŠECHNO SE DÁ USKUTEČNIT, KDYŽ TO NENÍ VYSLOVENĚ NEMOŽNÉ, KDYŽ NA TO ČLOVĚK ZAMĚŘÍ SVOU MYSL, A KDYŽ JE ROZHODNUTÝ, ŽE TO UDĚLÁ.“

Sir Nicholas Winton

© Matej Mináč, Karin Mináčová 2015
vydal Spolek Nicholase Wintona
Vzdělávací projekt pro základní a střední školy
ZNOVUZROZENÍ Z POPELA

© Fotografie: Zuzana Mináčová, Matej Mináč, Tonda Daňhel, Karin Mináčová, Peter Zubaľ, archivy Nicholase Wintona, Toma Schreckera, dr. Renaty Laxové, Prof. Bena Abelese, Věry Gissingové, Joa Schlesingera, Zdeňka Tulise, archiv Židovského muzea v Praze, archivy W.I.P.

© Grafická úprava a obálka: Petr Miškovský

© Výtvarné zpracování fotografií: Zuzana Mináčová, Matej Mináč, Karin Mináčová

Vedoucí projektu: Zdeněk Tulis
Jazyková úprava: Stáňa Poledňáková

Spolupráce, překlad, průzkum, produkce: Matej Mináč, Karin Mináčová, Anna Lara Feldeková, Zdeněk Tulis, Jana Gospičová, Igor Wasserberger, Marta Verebová, Zuzana Mináčová, Stanislav Vandírek, Lucie Trampešková

Speciální poděkování:
Judita Matyášová, Martin Mózer, nakladatelství Marenčín PT

ISBN 978-80-260-9247-6

Vzdělávací projekt
ZNOVUZROZENÍ Z POPELA – Poselství Nicholase Wintona
podpořili:

Projekt podpořen z dotačního programu MŠMT na podporu činnosti nestátních neziskových organizací, působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2015

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Tom Schrecker

„Musíme se velmi snažit, abychom vyvolali základní lidskou vlastnost - soucit. V tom je příklad Nicholase Wintona. Měli bychom se od něho učit motivaci a odvaze k činům. Musíme jeho ducha přenášet z generace na generaci, pak bude budoucnost lidstva světlejší.“

Jeho Svatost dalajlama

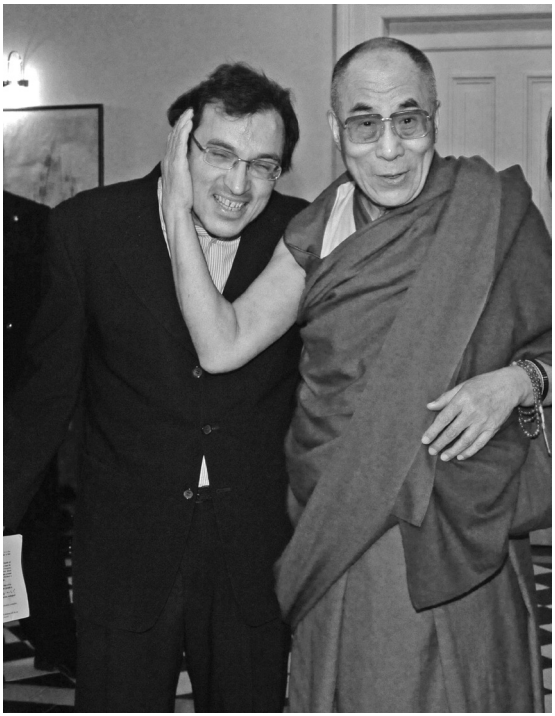

Jeho Svatost dalajlama s režisérem a autorem knihy Matejem Mináčem.

ÚVODEM

Už před více než deseti lety Matej Mináč a Zdeněk Tulis začali připravovat svůj vzdělávací projekt o Nicholasi Wintonovi pro české školy. Potěšilo mně, že jsem se mohl jako „Wintonovo dítě“ zúčastnit realizace vzdělávacích knih a tím podpořit tento projekt.

Letošní publikace je zvláště dojemná, protože nás Nicholas Winton opustil v pozoruhodném věku 106 let. Bylo pro mně velkou ctí a štěstím víc ho poznat za posledních 25 let a velmi mi chybí. Především, zachránil mi život. Samozřejmě, nebyl jediný, kdo byl za to zodpovědný, ale sehrál klíčovou roli a bez něho bych určitě zahynul během holokaustu.

Dalším důvodem, proč pro mně hodně znamenal, je skutečnost, že jsme spolu dobře vycházeli. Díval jsem se na něho víc jako na přítele než na otcovskou

postavu. Měli jsme na mnoho věcí stejné názory, třeba skepsi k náboženstvím. Věřili jsme, že je důležitější soustředit se na obecné etické hodnoty, než na to, co nás rozděluje. A také si pamatuji, že jsme oba prosazovali změnu názvu „den holokaustu“ na „den genocidy“, protože jsme chtěli upozornit, že holokaust židů v letech 1939 - 1945 byl jen jednou z genocid (vyvražďování) během celé historie lidstva.

Sdíleli jsme stejné koníčky, jako třeba operu nebo bridž. Také jsem miloval jeho smysl pro humor. K dobrému vtipu nikdy nešel daleko. Měl skutečně pozitivní přístup k životu a sklon dívat se dopředu a ne zpátky.

Jeho lidskost a tolerance jsou zvláště důležité pro dnešní svět. Nickyho poselství, vzhledem k obec-

Tom Schrecker těsně před odjezdem do Anglie, 1930.

ným hodnotám, jeho víra v „aktivní lidskost“, na rozdíl od pasivního postoje, nebyla nikdy tak naléhavá jako v současnosti. Nicky věřil, že každý z nás dokáže změnit svět k lepšímu. Hrozby, kterým dnes čelíme od náboženských fanatiků na naši západní demokratickou civilizaci, jsou tak závažné jako hrozby, kterým čelil svět v roce 1938 od nacistických fanatiků z hitlerovského Německa. Nickyho vzor je v současnosti platnější než kdykoli předtím.

Později v této knížce je krátká část o Jean Barbour, která mě vzala k sobě v roce 1939 a také mi pomohla zachránit život. Je jisté, že po zachráncích jako byl Nicholas Winton, ti všichni, kteří nám dali nové domovy, sehráli nejdůležitější roli. Jejich skutky nemohou být nikdy náležitě doceněny.

Konečně, přemýšleje o Nickym Wintonovi, chtěl bych opět zdůraznit jeho optimismus, který my všichni potřebujeme v dnešním rozbouřeném světě.

Tom Schrecker a Nicholas Winton.

ZNOVUZROZENÍ Z POPELA

Nicholas Winton zemřel 1.7.2015. Jen deset dní předtím jsem mu volal. Ptal jsem se ho: „Nicky, ještě by sis zapilotoval malé letadlo Cessnu?“ Narážel jsem na akci mého přítele Zdeňka Tulise, kterou v roce 2012 připravil i s mladým pilotem Martinem Melounem jako překvapení pro Nickyho k narozeni-

nám. Nabídl mu, jestli by se nechtěl proletět malým letadlem nad Maidenheadem, městem, kde žije. Nicky s tím okamžitě souhlasil. Jeho dcera Barbara se na ten nápad dívala s nedůvěrou. Říkala mu, že by si měl konečně uvědomit, že už není žádný mladík. Že je mu 103 let! Nickyho to však neodradilo.

Když nastoupil do letadla, rozzářil se. Přesně takovou palubní desku se všemi ciferníky si dobře pamatoval. Před sedmdesáti lety si udělal letecký kurs a létal na podobném stroji. Nicky si sedl na místo druhého pilota a vlastně celý let odpilotoval sám. A tak užaslý mladý pilot konstatoval, že místo toho, aby on svezl Nickyho, Winton svezl jeho. Věkový rozdíl mezi nimi byl jen 84 let.

Bohužel, dalšího letu se Nicky nedožil. Zemřel uprostřed své rodiny, vlastně skoro zdravý. Zemřel stářím. Přemýšlel jsem, jaký odkaz tento pozoruhodný muž zanechal? Určitě díky němu žije v rodinách „Wintonových dětí“ více než 6000 lidí. Tito lidé

Režisér Matej Mináč s Nicholasem Wintonem.

žijí s pocitem, že mají jakýsi dluh za svoji záchranu. Někteří z nich dosáhli ve svých profesích významných úspěchů, ale všichni se věnovali různým charitativním projektům. Jaký svět, jaké lidi Nicholas Winton znovuzrodil z popela? Připomeňme si osudy několika „Wintonových dětí“ a co pro ně Nicky Winton znamenal:

Nicholas Winton se svými zachráněnými dětmi na Liverpool Street Station v Londýně v roce 2009.

Joe Schlesinger
světoznámý kanadský TV reportér stanice CBC

Narodil jsem se v roce 1928. Bydleli jsme v centru Bratislavy, pod hradem, který dominuje městu. Bratislava byla mnohojazyčným městem, všechny nápisy byly ve slovenštině, maďarštině a němčině. Městu se říkalo Bratislava, ale také Pozsony maďarsky nebo Pressburg německy. Rodiče často chodili do kina nebo divadla. Život v městě byl pomalý a veselý, všude vyhrávala hudba. Nejlíp si pamatuji drobné příhody, jako když jsme šli s tatínkem do kavárny a já jsem dostal velký šálek horké čokolády s velkým kopcem šlehačky.

Rodiče Joea Schlesingera.

Bylo mi jen sedm let, když jsme poprvé slyšeli Hitlera v radiu. Řečnil a běsnil, cítili jsme nenávist z jeho hlasu. Nejdřív se to všechno zdálo dale-

ko, někde daleko v Německu. A potom to už bylo blíž - v Rakousku, ve Vídni, kde jsem se narodil. A náhle vlála nacistická vlajka na druhé straně řeky Dunaj v Petržalce, kde jsme dělávali pikniky a chodili plavat. O tom problému se neustále hovořilo, při snídani, obědě nebo večeři. O hrozbě pro židy a hrozbě celému našemu státu - Československu.

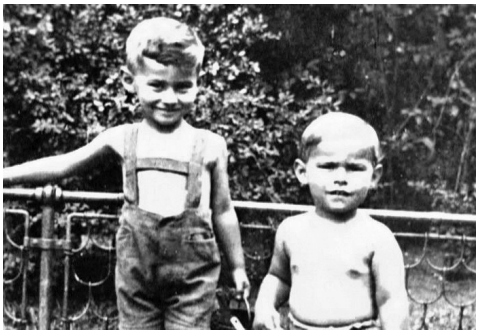

Joe s mladším bratrem Erniem.

Jednou, když jsem šel do školy, se náhle objevili dva chlapci v uniformách Hitlerjugend, rozběhli se za mnou a křičeli. Utíkal jsem jako o závod a zmizel jsem v pasáži obchodu. A oni to vzdali. Pamatuji si sudetské Němce v Bratislavě, pochodovali ulicemi s transparenty s „Heil Hitler“, křičeli „Sieg heil“ a měli slogan: „Liebe Führer, macht uns frei von der Tschechoslowakei! - Milý vůdče, osvoboď nás od Československa!“

Jak jsme se mohli bránit? Jedině pomocí humoru. Recitoval jsem definici perfektního árijce, který podle Němců představoval nejvyšší stupeň člověka - německého nadčlověka: „Blonďatý jako tmavovlasý Hitler, štíhlý jako obézní Göring, obratný jako Goebbels. To je dokonalý árijec.“

Moji rodiče byli mezi těmi, kteří chtěli poslat svoje děti do zahraničí. Pamatuji si, jak moje maminka řekla své kamarádce: „Pošleme naše chlapce do Anglie, dokud se to nepřežene. Pak se vrátí domů.“ Připadalo mi to jako skvělý nápad. Těšil jsem se na velké dobrodružství.

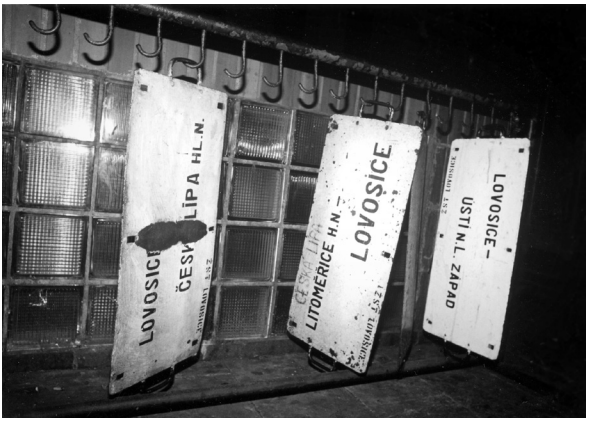

Bylo mi jedenáct a mému bratrovi Erniemu devět, když nás otec na konci července 1939 vypravil do Británie. Jelikož jsme jeli ze Slovenska, nedovolili mému bratrovi a mně nastoupit do vlaku už v Praze. Tak jsme na vlak z Prahy čekali na nádraží v Lovosicích, v pohraničním městě tehdejší německé říše. Vlak měl zpoždění a když se začalo stmívat, trval německý výpravčí na tom, že nesmíme čekat venku, ale že musíme jít dovnitř. Ale ne do čekárny, protože tam židé v hitlerovském Německu nesměli. Proto nás výpravčí strčil na záchod. A tak jsem poslední chvíle s tatínkem prožil na páchnoucím záchodě německé říše. Ještě teď se mi stává, když se dívám na vlastní děti, že se snažím pochopit alespoň setinu té úzkosti, kterou tehdy musel otec cítit.

Otec Joea Schlesingera.

Ve vlaku to bylo takové divné. Některé děti plakaly, můj mladší bratr také plakal a já se o něho musel starat, protože mě o to rodiče požádali.

V roce 1941 jsem se dostal i s bratrem do Československé internátní školy ve Walesu. Tam jsem měl svoji první „novinářskou zakázku“, redigoval jsem školní časopis. Ohromně se mi to líbilo a po letech jsem se k novinařině vrátil.

Když válka skončila, vrátil jsem se do Československa. Přijel jsem do Prahy do budovy U Hybernů, kde bylo středisko, ve kterém se vzájem-

ně hledali členové roztržených rodin. Uvnitř byly stěny plné zpráv. O mých rodičích tam nebyla ani zmínka. Dozvěděl jsem se, že byli nacisty deportováni do Polska, ale dodnes nevím, jak zemřeli. Poté, co přišli v roce 1948 k moci komunisté, jsem byl svým způsobem ztracený, protože jsem prožil dětství v Anglii, což nový režim považoval téměř za zločin. Navíc jsem pracoval v západní tiskové agentuře AP v Praze jako překladatel.

Joe Schlesinger po návratu do Prahy.

6. února 1950 jsem se svojí přítelkyní Helenou prchl přes zamrzlou řeku do Rakouska. Později jsem odcestoval jako emigrant do Kanady, kde jsem pracoval jako stavební dělník, číšník, námořník, prostě všechno možné. Byl jsem přijat na univerzitu v Britské Kolumbii, kde jsem jednoho dne náhodou vešel do redakce studentských novin Ubyssey, kde mi nabídli spolupráci, a to byl start mé novinářské kariéry.

Od té doby jsem se díky novinařině dostal do všech koutů světa. Čtyři roky jsem prožil jako zpravodaj v Paříži, kde jsem potkal svou budoucí ženu Mike, Američanku. Narodily se nám tam obě naše dcery.

Manželka Mike s dcerami.

Byl jsem také zpravodajem v Hongkongu, Washingtonu, Berlíně. Léta jsem pracoval jako reportér kanadské televizní stanice CBC a podával jsem zprávy z různých válečných konfliktů v Indočíně, Vietnamu, Pákistánu, Nikaragui, Salvadoru, Afghánistánu a Iráku. Za svoji práci jsem dostal nej-

různější vyznamenání, například Řád Kanady, prestižní Gemini cenu, byly mi uděleny čestné doktoráty od University of British Columbia, The Royal Military College, Dalhousie University, Queens University, University of Alberta. Obdržel jsem Cenu za celoživotní dílo od kanadské žurnalistické nadace.

Joe Schlesinger s vnoučetem.

Tento rok jsem se dožil 87 let. Život ke mně byl jednoduše štědrý a jsem tím nejšťastnějším člověkem. Jak v rodinném životě, tak i v kariéře. Mám práci, kterou miluji, mám rodinu, kde se máme všichni rádi. Nenapadá mě nic, oč bych mohl ještě osud požádat. A za všechno, co mám, vděčím Nickymu Wintonovi.

Věra Gissingová

významná česko-britská spisovatelka a překladatelka

Narodila jsem se v Čelákovicích u Prahy v roce 1939. Měla jsem starší sestru a skvělé rodiče. Udělali by pro nás všechno na světě.

Pak se začaly stahovat mraky. Přišel patnáctý březen 1939, den, kdy německé jednotky zabraly Čechy.

Věra s tatínkem a starší sestrou.

Probudila jsem se a slyšela, jak němečtí vojáci pochodují po našem náměstí. Pak německý velitel rozhodl, že zabere jeden pokoj v našem domě. Otec odmítl mluvit pouze německy a veliteli řekl: „Ne, doma budu mluvit česky, německy jenom ve vaší přítomnosti.“ A velitel mu plivl do tváře. Nikdy nezapomenu na tu slinu, která tatínkovi stékala po tváři.

Jednou večer jsme seděli kolem stolu, večeřeli jsme. Ale maminka nic nejedla. Najednou odložila příbor a velmi tiše řekla: „Dneska jsem se dozvěděla, že Eva a Věra mohou do Anglie jet.“ Tatínek se na ni se slzami v očích podíval a řekl: „Musíme je pustit!“

Irma a Karel Diamantovi v roce 1939.

Poslední večer před odjezdem mi rodiče dali úžasný dárek. Byla to nádherná kniha, vázaná v kůži, ale s prázdnými stránkami. Tatínek mi řekl: „Chci, aby to byl tvůj deník. Byl bych rád, aby sis tam zapisovala všechno, cos dělala, co sis myslela, když jsi byla sama, když ti bylo smutno nebo veselo. Abychom si pak po tvém návratu mohli všichni sednout ke stolu a společně to číst."

Brzy potom jsme stáli na nádraží v Praze, připraveni na cestu do Británie. Poslední objetí, slova lásky a naděje. Nikdy nezapomenu na bolest, která se objevila na tvářích mých rodičů, když se vlak dal do pohybu. Bylo to poprvé, kdy jejich city vyplavaly na povrch. Do té doby se všemožně snažili, aby je zamaskovali. Odevšad se valila pára, vypadala jako ranní nebo večerní mlha. Ale já nic nevnímala, hrdlo se mi sevřelo, do poslední chvíle jsem se upřeně dívala na maminku a tatínka, jak se mi vzdalují.

Po dvoudenní cestě jsme přijeli do Londýna na stanici Liverpool Street. Bylo nás hodně – 241 dětí. Ve velké hale nás posadili na židle, srovnané do dlouhých řad. Začali vyvolávat jméno za jménem a děti se jedno za druhým začaly zvedat a odcházet s lidmi, kteří si je přišli vyzvednout. Nakonec jsem tam zbyla jenom já. Seděla jsem tam dlouho se svým ruksakem a čekala. Připadala jsem si dočista ztracená a zmocnil se mě strach. Pak se najednou objevila taková malá paní, skoro tak velká jako já. Se smíchem a slzami ke mně utíkala, vzala mě do náruče a řekla mi nějaká slova, kterým jsem tehdy nerozuměla. Dneska už vím, co znamenala: „Budeme tě mít rádi."

Na základě této fotografie si Věru vybrala její adoptivní rodina.

Před tím, než mě rodina přijala, řekli své dceři Dorothy, které tehdy bylo třináct, že jestli mě přijmou, ona se bude muset vzdát poloviny svého kapesného. Také mohli mít jen krátkou dovolenou, jenom jednu za rok. Takže to znamenalo, že také ona bude muset něco obětovat. A Dorothy o tom popřemýšlela a řekla: „Ano, ochotně to udělám a můžu se, prosím, také vzdát i hodin klavíru?“

Prožila jsem sedm nádherných let ve své britské rodině, ale hned po válce jsem se vrátila do Čelákovic. Žel, mí rodiče válku nepřežili.

Sestra Věry – Eva nahoře, uprostřed Dorothy s copy a dole Věra.

V roce 1947 mi bylo osmnáct, nastoupila jsem jako překladatelka na ministerstvo obrany v Praze, měla jsem hodné a přátelské kolegy. Všechno se změnilo od února 1948, kdy komunisté převzali moc. Na ministerstvu se hned začal šířit strach a nedůvěra. Množily se pověsti o propouštění, zatýkání a zavírání. Komunisté ovládali celou společnost včetně armády. Jednoho dne mne zatkli a vyšetřovali mě kvůli údajnému vyzrazení vojenských informací. Dva dny a dvě noci mě vyslýchali. Nakonec jim ale došlo, že celé moje obvinění není nic jiného než absurdní fraška a odložili to

k ledu. Pak jsem zkoušela všemi způsoby dostat se z Československa, podala jsem žádost o vystěhování na západ. Zanedlouho mě navštívil jistý major Plaček, komunista, který pracoval pro státní policii (StB) a navrhl mi: „Nechcete pracovat pro nás? Mohli bychom vám život velmi usnadnit.“

Reagovala jsem pochopitelně podrážděně: „Chcete říct, že vám mám dělat v Anglii špiona?“ Nakonec jsem si řekla, že jim slíbím, že budu spolupracovat. Přitom jim budu posílat nesmyslné zprávy, které se dozvím v obyčejných britských rodinách. Úplně neškodné. A tak jsem se dostala do Británie. Naštěstí jsem se zamilovala do hezkého mladého Angličana Michaela Gissinga, vzali jsme se, brzy jsme čekali první dítě a to rozhodlo. Už jsem neměla pro StB cenu, protože bych mohla vyzradit manželovi své poslání. Nikdo už se mi nikdy neozval.

Věra Gissingová uprostřed se svými nejlepšími kamarádkami z dětství – s lady Milenou Grenfell-Baines a s Utou Klein, Wintonovými dětmi.

Až do února 1988 jsem nevěděla, komu spolu se sestrou vděčím za naši záchranu. Pak najednou jako blesk z čistého nebe jsem byla vyzvána, abych se zúčastnila televizního programu BBC *„That's life – To je život"*, kde jsem se ke své velké radosti setkala tváří v tvář s mužem, který mi zachránil život. Bylo to moc dojemné. Ani dnes, po tolika letech se mi nedostává slov, jimiž bych popsala to, co jsem tehdy cítila. A teď si představte, že jsem ke svému úžasu zjistila, že jsem celé roky bydlela jenom několik kilometrů od něho! Hodně jsme se spřátelili, Winton často ke mně zajel na oběd a já jsem byla šťastná, když jsem mu mohla pomoci s vyřizováním jeho korespondence, která se rozrostla do obrovských rozměrů. Stala jsem se jeho mluvčí, sekretářkou, nárazníkem mezi ním a médii. Někým, na koho se mohli obrátit ti, kteří hledali informace o jeho záchranné misi. Jsem moc smutná, že tento rok nás Nicky opustil ve věku 106 let.

Věra Gissingová se svým zachráncem Nicholasem Wintonem a se svou rodinou.

V Anglii jsem se stala překladatelkou a spisovatelkou. Během své kariéry jsem přeložila, redigovala a přepsala asi 38 knih, napsala jsem několik knížek pro děti, biografii *„Nicholas Winton a zachráněná generace“* a svůj životopis *Perličky dětství*. Kniha vyšla mnohokrát v Anglii, Americe, Německu, Japonsku, ale také na Slovensku a v Čechách.

Co mi udělalo v poslední době radost? Moc mne potěšilo, že mi zastupitelstvo města Čelákovice udělilo Výroční cenu za rok 2013 z vděčnosti za šíření dobrého jména města Čelákovice po celém světě.

Prof. Ben Abeles

Světoznámý vynálezce "baterie" pro vesmírné sondy, muž, který poslal lidstvo na hranice sluneční soustavy

Pocházím z česko-židovské rodiny. Mládí jsem prožil v Praze. 23. června 2015 jsem oslavil devadesátiny. Život mne ještě stále baví, hodně cestuji, učím se cizí jazyky a také se snažím udržovat v dobré fyzické kondici. Čtyřikrát týdně plavu kilometr v bazénu. Mám tři státní příslušnosti.

V roce 1933 se moje rodina přestěhovala do Prahy. Můj otec byl velký fotbalový fanoušek. Jít s ním na stadion Sparty nebo Slávie byl pro mne obrovský zá-

Ben Abeles s herečkou Hankou Holišovou v Praze.

žitek. Na jednu věc jsem se obzvlášť těšil - když jsem dostal pytlík s arašídy. Aby prodavači oříšků upoutali pozornost, před stadionem vyhazovali pytlíky s arašídy až do výšky dvou metrů. My jsme zase zabalili peníze do papíru a házeli jsme je po nich. Byla to obrovská zábava.

Měl jsem velikou rodinu. Když jsem měl narozeniny, můj žebříček popularity se řídil podle toho, kolik peněz jako dárek mi přinesli příbuzní, kteří přišli na oslavu. Nejštědřejší byl můj strýček Charles, který žil v Paříži. Dal mi 200 korun. Teta Marič z Hradce Králové mi dala 100 korun. A na poslední příčce popularity byla teta Ida s mizernými 50 korunami. Nebylo však komu si stěžovat na tetu Idu.

Ben Abeles s maminkou v roce 1939.

Dost jsem se navyváděl. Jednou z věcí, které jsem měl nejraději bylo, když jsem se chytil za korbu nákladního auta. To mě pak za sebou vezlo na mém kole. Další oblíbenou kratochvílí bylo skákání do tramvají a vyskakování za jízdy. Určitě to nebylo něco, za co by mě rodiče pochválili. Také jsem moc rád s partou dětí chodil do kina. Vždy jsme se tam bez placení dostali zadním východem, kudy se z kina vycházelo. Někdy jsme viděli dvě nebo tři představení za den - Johna Wayna, Laurela a Hardyho, Charlie Chaplina a Shirley Temple - do té jsem byl zamilovaný. Prostě, Praha byla skvělým místem pro děti.

V roce 1938 se situace začala výrazně zhoršovat. Kvůli svému židovskému původu jsem musel ukončit studium na gymnáziu. Rodiče se rozhodli, že se pokusí dostat mě do bezpečí. Maminka se doslechla o Wintonově transportu. Kvůli tomu se dělaly velké přípravy. Maminka mě vzala do fotografického studia a nechala mi udělat snímky, aby si mě mohly brit-

ské rodiny vybrat. Pak jsme šli do kanceláře dětských Wintonových transportů v Rubešově ulici. Čekali jsme na dlouhém točitém schodišti celé hodiny, než jsme se dostali na řadu a zaregistrovali mě.

Den před odjezdem do Londýna mě rodiče vzali do letoviska na jezeru u Prahy. Řekl jsem rodičům, že si jdu zaplavat. Uviděl jsem tam velmi hezkou dívku a nabídl jsem jí, že ji naučím plavat. A tak jsem ji držel a úplně jsem při tom na rodiče zapomněl. Asi po dvou hodinách k nám připlul motorový člun s plavčíkem, který se mě zeptal: „Jmenuješ se Bedřich Abeles?“ Odpověděl jsem: „Ano, co se děje?“ A on řekl: „Tvoji rodiče o tebe mají velké starosti, mysleli

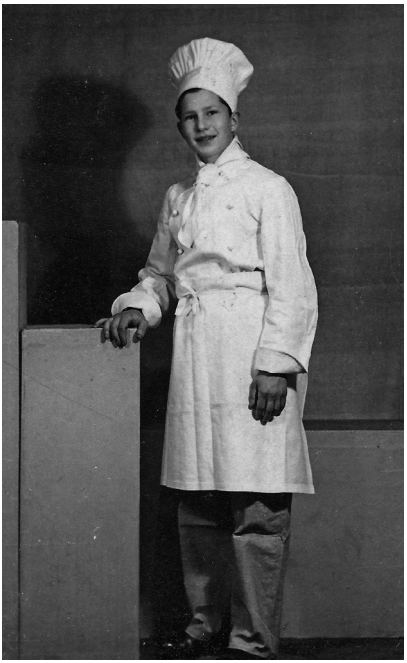

Ben Abeles si před svojí vědeckou kariérou vyzkoušel mnoho povolání včetně kuchaře.

si, že ses utopil. Musíš se okamžitě vrátit.“ Když jsem přišel zpátky k rodičům, moje maminka se na mně podívala s velkou úlevou a s výčitkou mi řekla: „Tohle se dělá rodičům jeden den před odjezdem?“ Cítil jsem se velmi provinile, a cítím se tak i dnes, když na to pomyslím.

Druhý den jsme šli na Wilsonovo nádraží. Na krk mi pověsili velké číslo se jménem. Na druhé straně cedulky byl název: Dětský transport Britské komise pro utečence - dětská sekce. Můj otec se mnou chodil sem a tam po nástupišti a řekl mi: „Nikdy nelži a nekraď, pilně studuj. Čisti si zuby ráno a večer, myj si nohy, každý den si vezmi čisté ponožky. Udržuj ve svých věcech pořádek.“ Poslušně jsem kýval hlavou, ale v duchu už jsem se viděl ve vlaku, rychle jedoucímu k vzrušujícímu novému světu.

Vlak se pomalu dal do pohybu, nástupiště postupně mizelo. Moje rodina mi mávala, viděl jsem svoji maminku s pokřivenou tváří, po které jí tekly slzy. A to bylo naposledy, co jsem je viděl. V našem kupé seděla malá holčička, úpěnlivě plakala a volala maminku. Tak jsem si ji posadil na kolena, objal jsem ji. Za chvilku jsem měl tváře pokryté jejími slzami. Holčička pořád opakovala: „Chci svoji maminku, chci svoji maminku...“ Abych ji trochu uklidnil, začal jsem jí vyprávět pohádky. A ještě než mi pohádky došly, naštěstí usnula. Jemně jsem ji položil na sedadlo. Celou cestu jsem přemýšlel o své starší sestře, proč nejede se mnou. Pro sestru se totiž podařilo zajistit v Anglii místo chůvy u dětí, ale už nestihla vyřídit všechny formality k odjezdu.

V Německu vlak projížděl stanicí, ozdobenou nacistickými vlajkami, všude byli vojáci v uniformách. Do vlaku vstoupili němečtí celníci, na ramenou měli pásky s hákovými kříži. Vyhýbal jsem se jejich pohledům, bál jsem se, že mně zatknou a vysadí z vlaku. Vzali můj kufr a obrátili ho vzhůru nohama, takže všechno vypadlo na zem. Bylo to opravdu hrůzostrašné. Byl jsem k smrti vyděšený, úplně jsem ve tváři zrudl.

Potom jsme pokračovali do Holandska. Byl to obrovský rozdíl, jako bychom přešli z noci do dne, z tmy do světla. Na stanici přišlo mnoho Holanďanek v typických krojích. Dostali jsme horké kakao a sušenky a byli jsme velmi, velmi šťastní. Pak jsme dorazili do přístavu Hoek van Holland. Bylo to poprvé v mém ži-

BRITISH COMMITTE for REFUGEES from CZECHOSLOVAKIA
CHILDREN´S SECTION

BLOOMSBURY HOUSE
Room 117
BLOOMSBURY STREET
LONDON,W.C.I.

THUNOVSKÁ 14
PRAHA 1

APPLICATION FORM FOR PLACEMENT IN FAMILY IN GREAT BRITAIN (GUARANTOR)

votě, co jsem uviděl moře. Četl jsem román Robinson Crusoe od Daniela Defoa a náhle jsem pochopil, jak se asi on musel na moři cítit. Potom jsme nastoupili na loď. Uprostřed noci jsem se probudil, slyšel jsem hučení motorů a cítil jsem houpání lodi. Neuvědomil jsem si, co to je. Otevřel jsem oči: „Aha, jsem na té lodi, není to skvělé? Jedeme do Anglie!“ A když jsme se přiblížili k anglickému pobřeží, spatřil jsem krásnou zelenou krajinu. Nastoupili jsme do vlaku do Londýna. Byl jsem očarován krásou anglického venkova. Čistota, malé domečky s krásnými květinovými zahradami a pole s ploty a krávami. Ty krávy vypadaly úplně jinak než naše české krávy.

Prof. Ben Abeles s Matejem Mináčem.

Na nádraží Liverpool Street Station v Londýně jsme přijeli odpoledne. Nástupiště byla gigantická, desetkrát větší než u nás v Praze. Shromáždili nás v jednom rohu. Dospělí stáli za zábranou, pokukovali po nás a čekali, aby si nás mohli vyzvednout. Paní za stolem četla ze seznamu naše jména. Byl jsem nervózní, jestli na mně nezapomněli, protože moje jméno přišlo na řadu až dost pozdě. Konečně se ozvalo: „Fritz Abeles“. Elegantní paní ve věku mojí maminky ke mně přistoupila, objala mě a políbila.

Nastoupil jsem do internátní školy v Maidenheadu, kam chodili i další dětští uprchlíci. Brzy jsem odešel do Londýna. Začal jsem pracovat jako umývač nádobí v hotelu, později jako kuchař a číšník. 11. května 1943

Ben Abeles bojoval v 311. československé bombardovací peruti Royal Air Force.

jsem se přihlásil do Royal Air Force (RAF). Pracoval jsem u pozemního personálu a zúčastnil jsem se i aktivně bojů s německými perutěmi.

V červenci 1945, po skončení války, se mně podařilo dostat se do britského bombardéru Lancaster, který mě se skupinou československých letců dopravil do Prahy. Na tuhle chvíli jsem tolik let čekal! Věřil jsem, že se setkám se svojí rodinou a nemohl jsem se dočkat. Vystoupili jsme z letadla a na korbě náklaďáku nás odvezli do centra města. Šel jsem okamžitě domů, respektive do Pařížské ulice, kde jsme v čísle 16 naposledy bydleli. Prohlížel jsem si jména na poštovních

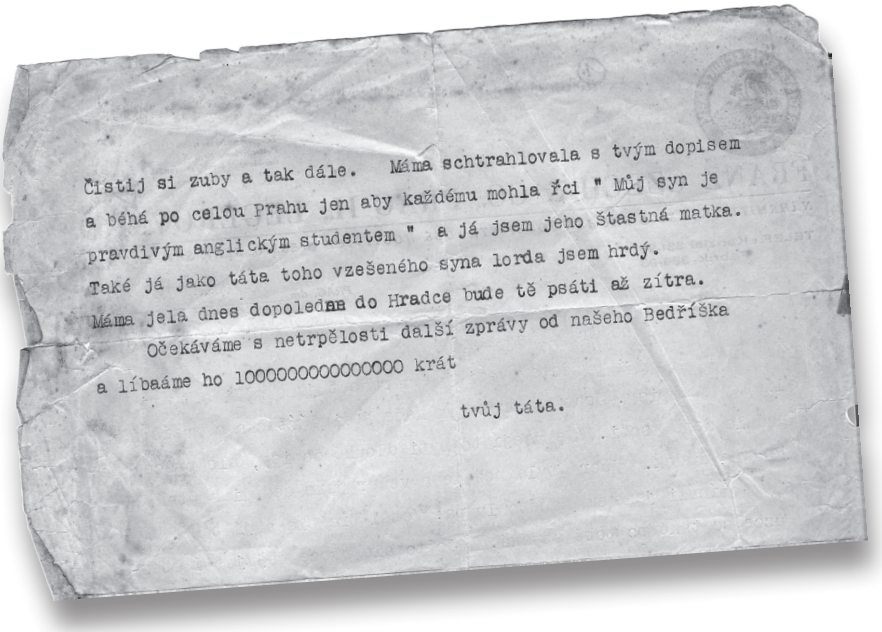

Čistij si zuby a tak dále. Máma schtrahlovala s tvým dopisem
a běhá po celou Prahu jen aby každému mohla říci " Můj syn je
pravdivým anglickým studentem " a já jsem jeho šťastná matka.
Také já jako táta toho vzešeného syna lorda jsem hrdý.
Máma jela dnes dopoledna do Hradce bude tě psáti až zítra.
Očekáváme s netrpělostí další zprávy od našeho Bedříška
a líbaáme ho 1000000000000000 krát

tvůj táta.

Jeden z posledních dopisů od tatínka Bena Abelese z roku 1939.

schránkách, ale štítek se jménem mých rodičů tam nebyl.

Nakonec jsem dům opustil jenom s krabicí rodinných fotografií, která tam zůstala u sousedů, a vydal jsem se k řece. Posadil jsem se na nábřeží na lavičku a krabici jsem otevřel. Jako první jsem vyndal svatební fotografii svojí krásné sestry Mutz, na které byla se svým ženichem Honzou. Oba na ní měli na šatech našité židovské hvězdy. Sestra držela v náručí květiny a oba vypadali tak šťastně. Ale jak jsem se před chvílí dozvěděl, už tři měsíce po svatbě byli oba deportováni na svou poslední cestu – do koncentračního tábora Terezín a pak do Osvětimi. Oči se mi nad tou fotografií zalily slzami.

Svatební fotografie sestry Mutz s jejím ženichem Honzou z roku 1942.

Ale život šel dál. Zapsal jsem se na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy a dychtivě jsem začal studovat fyziku, později jsem přešel do Ústavu fyziky a matematiky. Byl jsem šťastný. Zamiloval jsem se do Zdenky, do své první velké lásky, kterou jsem potkal na silvestrovském večírku. Chodili jsme spolu dva roky. Byla studentkou filozofické fakulty a psala krásné básně. I když pocházela z dělnické rodiny, její otec byl ocelářem v Ostravě, přesto byla zarytou antikomunistkou, dokonce vstoupila do Národně socialistické strany. Naplnila se moje nejhorší předtucha, byla mezi prvními, koho zatkla komunistická bezpečnost a prostě zmizela.

Život na fakultě i v Ústavu fyziky a matematiky se změnil k nepoznání. Musel jsem navštěvovat marxisticko-leninské semináře a často jsem se přemáhal, abych nevstal a neřekl jim, aby dali s takovými hloupostmi pokoj. Dokonce jsme z toho skládali zkoušku. Přinutili nás chodit pracovat na socialistické brigády

na pole, což bylo úplně k ničemu, protože jsme tam nadělali víc škody než užitku. Ale to ještě nic nebylo. Pak nastaly hrozivé prověrky, které měly za cíl vyřadit z fakulty studenty s buržoazním původem. Všichni jsme museli předložit vyplněné dotazníky a dostavit se na výslech. Věděl jsem, že mé dny jsou tu sečteny a začal jsem hledat únikovou cestu.

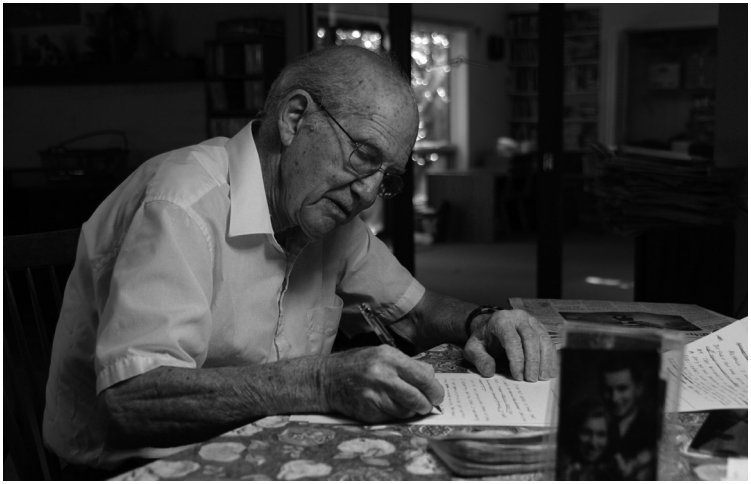

Dr. Ben Abeles v Princetonu, USA.

Tehdy existovala jediná legální možnost, jak se dostat ven, a sice zažádat o vystěhování do Izraele. Izrael byl tehdy mladý stát a Stalin věřil, že se stane komunistickou zemí. A tak jsem v roce 1949 téměř přesně na den po deseti letech znovu odjížděl z pražského Wilsonova nádraží, z toho samého peronu, odkud jsem v roce 1939 cestoval vlakem Nicholase Wintona do Británie. V Izraeli jsem absolvoval Hebrejskou univerzitu a pracoval jsem ve

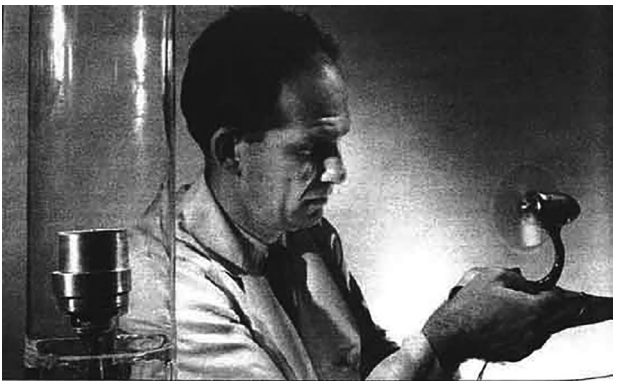

Prof. Ben Abeles v David Sarnoff Research Center v Princetonu v roce 1963.

Weizmannově institutu v izraelském městě Rehovot. Pak jsem v roce 1956 dostal nabídku pracovat v USA, v Princetonu ve firmě Radio Corporation of America (RCA), která například vyvinula a vyrobila první televizor.

Vždy jsem cítil, že můj život nebyl zachráněn nadarmo, že i já musím v životě něco dokázat. V Izraeli jsem pracoval na polovodičích, které se dodnes používají v tranzistorech nebo kamerách. Jedním z mých úspěchů, spolu s mým kolegou Georgem Codym, bylo vyvinutí termoelektrického generátoru elektřiny. Ten objev umožnil napájení vesmírných sond elektřinou ve větších vzdálenostech od Slunce, kde už nefungují fotosolární články. Tento náš patent NASA používala ve vesmírných lodích Voyager a naposledy i v Cassini sondách, které jsou schopné poslat zpět obrázky planet jako Saturnu, Neptunu, měsíců Jupitera, či jiných úžasných vesmírných objektů.

Tyto sondy byly původně navrhnuty tak, aby měly životnost 15-20 let. Ale i teď, po 30 letech opouště-

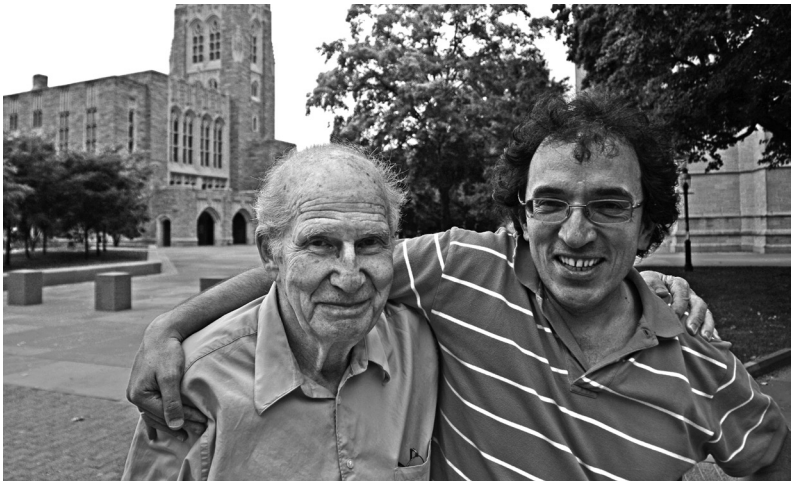

Dr. Ben Abeles s Matejem Mináčem na Pricentonské univerzitě v USA.

jí Sluneční soustavu a stále od nich dostáváme signály na Zemi. Tedy obrázky, které překvapují astronomy po celém světě. Sondy s naším patentem jsou vlastně objekty, vyrobené člověkem, které se dostaly nejdál od naší země.

Ben Abeles jako dobrovolník v Trentonské vývařovně pro chudé v USA, ve které pracuje dvakrát týdně.

Když jsem odešel do důchodu, pokračoval jsem v práci pomáháním bezdomovcům v Trentonu. Přidal jsem se k dobrovolníkům ve vývařovně jídel pro lidi bez domova. Též jsem učil negramotné lidi číst a psát, pracovat s počítačem.

Když vidím Nicholase Wintona, vnímám ho jako druhého otce. Mám tři skvělé děti a vnoučata. Mám vnuka, který byl ve věku 18 let přijat na PhD program v matematice na Princetonskou universitu. Mám vnučku, která je filmařkou. Dodnes jsem vděčný Nickymu Wintonovi, že mi umožnil tento život.

Prof. Ben Abeles se svou rodinou v Princetonu, USA.

Vyrůstala v Proseči, kde chodila do Obecné školy a kde měl její dědeček firmu na výšivky. Tatínek Rudolf Fleischmann byl prosečským zastupitelem, pracoval v redakci „Časopisu českých lékařů.“ Pamatuji si, že mi maminka dala ušít český kroj. Milovala jsem české národní písničky a tance jako „Červený šátečku.“ Naše rodina byla velmi vlastenecky založená. Otec nás měl k tomu, abychom chodili na všechny úžasné manifestace, protože Československo bylo poprvé v historii samostatné a všichni jsme věřili v jeho velkou budoucnost.

Otec byl členem Společnosti Thomase Manna. Byl velký obdivovatel světoznámého německého spisovatele Thomase Manna, který se stejně jako jeho bratr Heinrich dostal do vážného konfliktu s fašistickým režimem v Německu a potřeboval rychle Německo opustit. V roce 1936 nabídl Thomasi Mannovi, že se mu pokusí obstarat československé občanství. To se mu skutečně podařilo díky podpoře prezidenta Edvarda Beneše. Pamatuji si, že pan Mann přicestoval na krátkou dobu dokonce do Proseče. Získal i československý pas a pak bez problémů odjel z dosud svobodného Československa do bezpečí v USA.

Když se po okupaci Čech v březnu 1939 situace zhoršila, přišlo otci vážné varování. Vždyť pomohl úhlavními nepříteli nacistického Německa, slavné-

Milena s otcem.

mu spisovali Thomasu Mannovi. Otec prchl spolu se svým bratrem a otcem, mým druhým dědečkem. Za několik dní ho opravdu přišlo hledat gestapo. Udělali velkou domovní prohlídku. Všechno důkladně prohlédli, papírek po papírku. A dokumenty, které hledali, byly svázané do balíku, který ležel pod menší stoličkou. Nevšimli si ho, vůbec se balíku nedotkli. Byl to zázrak. Moji maminku vzali k výslechu, nechali si ji tam 24 hodin a pak ji naštěstí propustili. Maminka hledala možnosti, jak vycestovat a tak se dostala k Wintonovým transportům.

Druhého srpna jsme společně s maminkou a s tří a půlletou sestrou Evou stály na Wilsonově nádraží. Dědeček mi dal památník, do kterého se zapsala celá rodina. Do deníku mi napsal, abych zůstala věr-

Wintonovy děti během „historické“ cesty parním vlakem z Prahy do Londýna, září 2009. (Milena druhá zleva)

ná zemi, ze které odjíždím a rodičům. Odjížděli jsme v noci. S kamarádkami jsme se držely za ruce a domluvily jsme se, že nebudeme brečet. Dvacet čtyři hodin jsme byli zavření ve vagonu. Nejprve jsme přijeli do Holandska a poté jsme nastoupili na loď. Holanďané nám dali sendviče z bílého chleba. Chutnaly jako vata.

Stýskalo se nám po českém chlebu. Na lodi nám dali anglický čaj, který jsme všichni nenáviděli. Nikdy jsme nepili čaj s mlékem. Čaj nám doma dávali, jen když jsme byli nemocní, s cukrem a medem. Vzala si nás k sobě rodina Radcliffových, kteří žili v malém městečku poblíž Manchesteru. Svoji vlastní dceru Mary poslali bydlet k babičce, protože pro všechny by nebylo dost místa.

Milena v Anglii.

Studenti v Bratislavě se rozhodli zaznamenat osudy Wintonových dětí (druhá zleva Milena Grenfell- Baines).

Jako třináctiletá v roce 1941 jsem odešla studovat do československé internátní školy ve Walesu. Tady jsem se setkala s mnoha dalšími českými a slovenskými dětmi. Byla jsem opravdu velmi špatná žačka. Měla jsem špatnou paměť, neposlouchala jsem. Nenáviděla jsem latinu, matematiku, logiku. Byla jsem dobrá ve všem, v čem nebylo třeba být dobrý: ve sportu, hudbě, zpěvu, kreslení.

Jednoho dne mě profesorka vyvolala, protože jsem neudělala domácí úkol a ještě k tomu všemu jsem vyrušovala. Postavila mě do kouta za tabulí, která provinilce zakrývala. To byla tehdy forma trestu. Najednou se celá třída začala smát, protože jsem začala stepovat. Viděli sice jenom moje nohy....

Na rozdíl od naprosté většiny ostatních Wintonových dětí jsem se zase se svými rodiči shledala. A rozhodli jsme se po válce žít v Anglii. Vystudovala jsem zdravotnickou školu a stala jsem se

Milena po válce.

ošetřovatelkou. Mojí hlavní láskou byla vždycky hudba. To mě nakonec spojilo s mým mužem - slavným architektem Georgem Grenfell-Bainesem. Britská královna ho povýšila do šlechtického stavu. A tak se z něho stal „sir“ a ze mne, obyčejné holky Mileny se stala „Lady“ Milena. Často jsme chodili na koncerty Královské liverpoolské filharmonie.

Dodnes mne baví věci organizovat, zapojovat se do různých aktivit. Byla jsem řadu let členkou správní rady Společnosti přátel Liverpoolské filharmonie, která má dnes už kolem čtyř set členů. Jsem patronkou Nadace Emmy Destinové. Spolupracovala jsem s Hilton College při organizování každoročních výměnných pobytů českých a britských studentů hotelových škol. Od roku 1998 jsem předsedkyní krajanského sdružení ve Spojeném království - British Czech and Slovak Association. Bylo moc milé získat od českého ministra zahraničí cenu Gratias agit za šíření dobrého jména mé vlasti ve světě.

Věra Gissingová, Joe Schlesinger, sir Nicholas Winton, lady Milena Grenfell-Baines, lord Alfred Dubs v Bratislavě, 2008.

Měla jsem velmi šťastný život. Byla jsem téměř 50 roků vdaná, máme 3 dcery, máme 9 vnoučat, rozběhnutých do všech koutů světa. A když se na to teď dívám, to všechno se podařilo díky tomu, že jsem byla jedno z dětí, zachráněných Nickym Wintonem. Často jsem se s ním i v jeho pozdním věku setkávala a moc mi chybí.

Milena s Nickym v roce 2014.

KAREL REISZ
světoznámý
česko-britský
filmový režisér

Narodil jsem se v roce 1926 v Ostravě. Moje vzpomínky na české školy jsou velice šťastné. Měli jsme báječný dramatický kroužek, kamarádského pana ředitele, který byl velmi aktivní v českém rozhlase. Bylo to moc krásné období. Když se politická situace začala přiostřovat, maminka trvala na tom, že vyzkoušíme všechny možnosti, abychom mohli emigrovat všichni. Můj otec se ale vzepřel. Věděl totiž, že pro celou rodinu výjezdní doklady vyřídit nedokáže. Doufal, že se to povede alespoň mně, protože na jaře 1939 už slyšel o organizování dětských transportů.

Před odjezdem mě maminka poslala k strýčkovi Sigmundovi, který byl zubař, aby mi vyndal všechny plomby a místo nich mi tam dal zlato. Bála se, abych

Rodiče Karla Reisze.

v Anglii nestrádal, a tak mě měly zachránit zuby plné rodinného zlata.

Na nádraží mě odvedla maminka a já odcestoval s přesvědčením, že rodiče za mnou brzy přijedou, ale už jsem je nikdy neviděl. Po válce jsem se vrátil do Ostravy a zjistil, že vůbec nikdo z rodiny nepřežil. A tak jsem se stopem vrátil do Anglie a zůstal jsem tam natrvalo.

Hrozně moc jsem se chtěl dostat k filmu. Ale nevěděl jsem, jak to mám udělat. Jak se dostat mezi ty šťastné, tajemné lidi, kteří dělají filmy? Jak se stát jedním z nich? Měl jsem štěstí. Čirou náhodou jsem dostal zakázku, abych napsal knihu o filmovém střihu. Pak jsem se stal filmovým kritikem a psal jsem pro avantgardní filmový časopis.

Karel Reisz s Meryl Streepovou při natáčení filmu „Francouzova milenka" v roce 1981.

Odtud už byl jenom krok k tomu, abych začal točit dokumenty a hrané filmy. Stal jsem se jedním ze zakladatelů Britské nové vlny, natočil jsem například film V sobotu večer, v neděli ráno, který přišel do kin v roce 1960. V roce 1981 byl uveden film Francouzova milenka s Meryl Streepovou a Jeremy Ironsem v hlavních rolích.

V roce 1990 vznikl film Everybody Wins (Každý je vítězem) podle předlohy Arthura Millera s Nickem Noltem v hlavní roli.

Karel Reisz zemřel v Londýně v listopadu 2002.

Hugo Marom

patří ke světové špičce v navrhování mezinárodních letišť

V březnu 1939, když nás okupovali Němci, všechny školy v Brně vydaly nařízení pro děti, aby vyšly ven a seřadily se na ulici. Najednou se objevila skupina studentů z německy mluvících škol v kožených kalhotách a bílých ponožkách, která provolávala pozdravy. Vzpomínám si, jak jsem viděl Hitlera, stojícího v otevřeném voze, držel se zpříma a díval se kupředu. Nepodíval se nalevo ani napravo. Už tehdy, ve svých dětských letech, jsem z toho měl velmi znepokojující pocit.

Hugo Marom s maminkou a mladším bratrem Rudym

Bylo mi deset a jmenoval jsem se ještě Hugo Meisel, když se u nás doma začalo mluvit o nebezpečí. Oba rodiče si přečetli Mein Kampf a dohadovali se, jestli je možné, aby Hitler provedl s židy to, co ve své knize píše. Maminka tvrdila, že toho schopen je. Otec tomu nevěřil, protože rodina Meiselů žila v Čechách téměř tisíc let a cítila se být víc česká než židovská. Meiselové si dokonce připadali být víc Čechy, než většina Čechů.

Moji rodiče adoptovali katolického chlapce, který také s námi chtěl odjet do Anglie. Ale brzy po okupaci v roce 1939 přišlo gestapo a chlapce odvedli zpátky do sirotčince, protože tvrdili, že křesťanské dítě nemůže žít s židovskou rodinou. Ten chlapec se jmenoval Josef. Já jsem byl z nás tří nejstarší, Josef byl prostřední a měl jsem ještě mladšího bratra Rudyho. Když Josefa sebralo gestapo, aby ho vrátili do sirotčince, tak jsem viděl maminku poprvé plakat. Pořád dokola se ptala: „Proč? Vždyť Josef je už náš!“ Ten den jsem viděl Josefa naposledy. Moc bych si přál zjistit, co se s ním stalo.

S nevlastním bratrem Josefem uprostřed.

(Skvělá novinářka Judita Matyášová se začala zaobírat záhadou osudu Josefa. Zjistila, že po záboru Sudet byly děti z dětských domovů převezeny do vnitrozemí, dočasně byly umístěny ve školách a odtamtud putovaly do dalších institucí. Jedna skupina byla ve škole, kam chodil Hugo. Jeho rodiče slyšeli o této skupině bezprizorních dětí a rozhodli se na podzim 1938, že se jednoho křesťanského chlapce ujmou. Sami byli v ohrožení a nabídli domov Josefovi. Když Judita Hugovi vyprávěla o tom, jak dramaticky našla jeho sourozence Josefa, Huga to nadchlo. Ale byl také smutný, poněvadž se dozvěděl, že do loňského roku jeho bratr Josef žil v jižních Čechách, jen o sobě nevěděli a bohužel se nestihli setkat, protože Josef zemřel.)

Moje babička s mojí maminkou se snažily přesvědčit otce, že bychom všichni měli odejít do Ameriky. Ale neexistoval způsob, jak sehnat víza, abychom se všichni dostali do bezpečí. Tak otec začal zjišťovat možnosti, jak aspoň nás děti poslat do Anglie. Skutečně se taková možnost objevila a nás zaregistrovali do Wintonova transportu. Doma se přetřása-

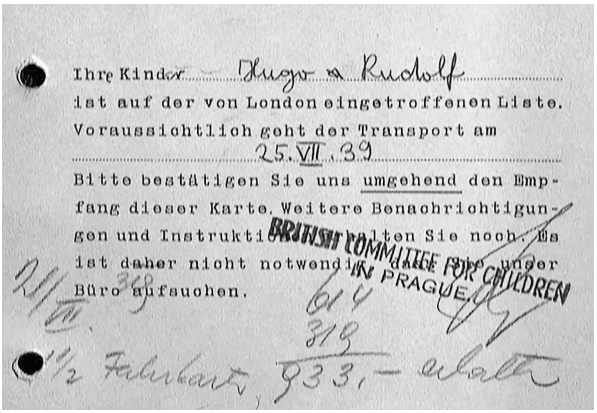
Ihre Kinder Hugo & Rudolf
ist auf der von London eingetroffenen Liste.
Voraussichtlich geht der Transport am
25.VII.39
Bitte bestätigen Sie uns umgehend den Empfang dieser Karte. Weitere Benachrichtigungen und Instruktionen erhalten Sie noch. Es ist daher nicht notwendig, dass Sie unser Büro aufsuchen.
BRITISH COMMITTEE FOR CHILDREN IN PRAGUE

la otázka, co si vezmeme do Anglie, jaké oblečení. Všechno muselo být označené našimi iniciálami - prádlo, pyžama, košile, kapesníky. Pamatuji si diskuse o tom, jestli košile a boty mají být jedné velikosti anebo o dvě čísla větší, podle toho, jak dlouho v Anglii zůstaneme.

A tak jsem nakonec odcestoval spolu s devítiletým bratrem Rudym a třemi kamarády do Anglie Wintonovým vlakem. Odjeli jsme s přesvědčením, že nás rodiče budou brzy následovat. Tehdy nás z pražského nádraží cestovalo osmašedesát a netušili jsme, že jsme poslední skupinou dětí, které se podařilo

Hugo Marom s mladším bratrem Rudym.

opustit zemi. Když jsme dorazili na Liverpool Steet Station do Londýna, bylo nás pět kluků. Seděli jsme na kufrech a čekali, až si nás někdo vyzvedne. Nikdo si pro nás nepřišel.

Bylo už pozdě večer, když k nám přišel jeden taxikář a řekl: „Vidím, že už tady jste od sedmé ráno, nemáte hlad?“ A vzal nás k nedalekému bufetu, kde nám koupil smaženou rybu s hranolky - fish and chips. Ukázal nám, jak se to solí a jak se to má pokapat octem. Dodnes si pamatuji, jak to bylo výborné. Poté nás vzal do svého jednopokojového bytu, kde žil se ženou a malým dítětem. Všech pět nás tam ubytoval. Angličané jsou jako národ mimořádně laskaví a řekl bych, že čím byli chudší, tím byli laskavější.

V roce 1940 během bojů o Británii jsem jednou ráno šel po ulici a najednou byl vyhlášen letecký po-

Hugo Marom uprostřed své rodiny, Izrael.

plach a já viděl německé letadlo Heinkel. V té době už jsem letadla rozeznával. Letělo nad námi a já viděl na vlastní oči bomby, které z něho vypadávaly. Za pár vteřin se za Heinkelem objevilo britské letadlo Hurricane. Díval jsem se, jak pálí na to německé letadlo, a tak to na mě zapůsobilo, že jsem ještě ten večer sedl a napsal rodičům, že jsem se rozhodl stát se pilotem nebo leteckým inženýrem. Ten dopis ještě někde mám schovaný. Bohužel moji rodiče ho nikdy nečetli.

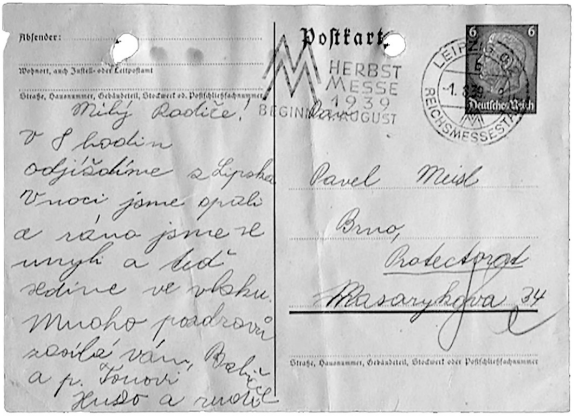

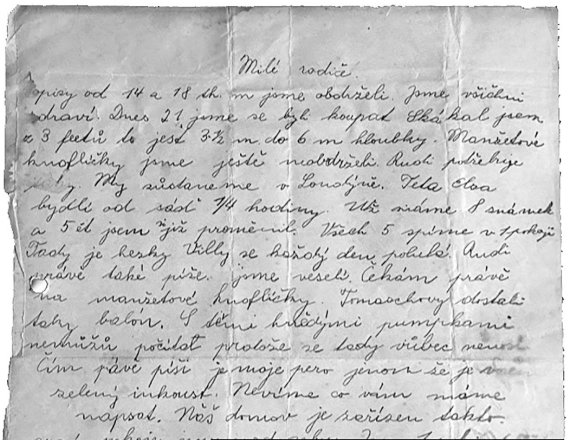

Korespondence s rodiči.

Nakonec jsem se pilotem opravdu stal. V listopadu 1948 jsem byl mezi třemi piloty, kteří měli odletět z Čech se třemi britskými Spitfiry do Izraele. Ta letadla koupila izraelská vláda od Československé republiky. Tehdy totiž žádná jiná země nebyla ochotná Izraeli zbraně prodat. Jsem hrdý, že jsem se stal jedním se zakladatelů izraelského letectva.

Když jsem přestal aktivně létat, začal jsem letiště projektovat. Navrhli jsme například mezinárodní letiště v Paraguayi. Dlouhá léta jsem pracoval na vybudování mezinárodního letiště na umělém ostrově proti Tel Avivu. Dodnes ještě pracuji ve své firmě, poskytujeme poradenskou službu pro letectví.

Winton pro nás udělal hrozně moc a jsem hluboce zasažený jeho smrtí. Ale myslím si, že naši rodiče také pro nás udělali hrozně moc. Na to se nesmí zapomínat. Oni jsou pro mě též hrdinové. Kdyby neřekli: „Naše děti pojedou.", tak bych tady nebyl ani já, ani moje dcera, ani moje vnoučata. Nebyl by tu nikdo z naší rodiny. V současnosti pracuji na pomníku rodičů dětí z „kindertransportu", který by měl stát přímo na Hlavním nádraží v Praze, odkud jsme odjížděli do Anglie. Mimo sochy v životní velikosti by tam byla i jména všech rodičů a krátké příběhy o rodinách dětí.

ALICE MASTERS

bývalá administrativní ředitelka Světového měnového fondu ve Washingtonu

Narodila jsem se v Trstěné na Oravě, v Československu. Žili jsme v malé vesničce a naše rodina byla velmi pobožná. Měla jsem starší sestru Jozefinu a mladší sestru Eli. Měla jsem šťastné dětství. V zimě jsme sáňkovali, bruslili a lyžovali a v létě jsme chodili do lesa a sbírali lesní jahody a květiny. Měli jsme se prostě velmi dobře.

Milovali jsme naši školu. Milovali jsme naši zemi, byli jsme velcí patrioti. Milovali jsme našeho prezidenta Masaryka a zapojovali jsme se do všeho

Tuto fotografii s Alicí Masters mi poslali studenti British International School of Washington. Do té doby jsem o ní neslyšel.

Alice Masters.

dění v naší vesnici. Všechny tři jsme byly členkami Sokola. Byla jsem šťastná, když jsme vyráběli kysané zelí. Zelí jsme nakrájeli a vložili do velkého sudu. Starší sestra vlezla do sudu a skákala po zelí, aby z něj dostala šťávu. To byl velký zážitek. Já jsem na to byla ještě příliš malá. Tatínek mi řekl: „Příští rok, až budeš větší, budeš moct skákat i ty." V naší vesnici bylo tak krásně. Pamatuji si, že jsem šla s maminkou v hlubokém sněhu, svítil měsíc a světlo se na sněhu odráželo. Celé dlouhé roky jsem na tu naši vesnici nemohla zapomenout.

Moji rodiče určitě uvažovali o útěku, když nastaly horší časy. Ale rodiče mojí maminky žili ve stejné vesnici a matka mého tatínka taky žila poblíž. A naši měli strach je opustit. Navíc, ani se nedalo nikam utéct. Bylo tak těžké dostat víza kamkoli.

Pamatuji si, že nám rodiče jednoho dne řekli: „Pošleme vás načas do Anglie, dokud se tady situace nezlepší.“ Otec velmi tvrdě pracoval na tom, aby nám sehnal pasy a potřebné dokumenty. A maminka se snažila sehnat nám dostatek oblečení. Okamžitě koupila látky a začala šít. Ale nešila na náš současný věk, ale i do budoucnosti, abychom měly co nosit, až trochu vyrosteme. Dodnes mám schované oblečení, které pro mě maminka ušila. Mám vyšívanou noční košili. Každý steh na něj vyšila vlastní rukou. Stále tu košili opatruji jako drahokam. Pořád mám deku, kterou mi koupil tatínek předtím, než jsme odešly. Pro každou z nás jednu koupil.

Když se ve vesnici rozkřiklo, že všechny tři dcery odjedou vlakem do Anglie, tak se lidé s výčitkami ptali rodičů: „Jak to můžete udělat? To je přece šílené, poslat děti pryč! Jak jen to můžete udělat!“ A moji rodiče moc trpěli. Nevěděli, jestli udělali dobře. Před odjezdem zavládla v domě zvláštní atmosféra. Bylo cítit smutek. Můj tatínek byl sklíčený, maminka byla samozřejmě zničená.

Když přišel den odjezdu, šly jsme přes vesnici a se všemi jsme se rozloučily. Tatínek s námi nešel.

Ale slyšely jsme nějaké vzlykání - můj tatínek plakal. Nikdy jsem neslyšela otce plakat. Byl to velmi silný člověk a tak jsme věděly, že tohle byla pro něho velmi těžká věc. To mě pronásleduje. Bylo to tak smutné. Pak jsme se s rodiči vydali k vlaku. Všichni už tam byli - dědeček s babičkou, naši kamarádi a sousedi, všichni se přišli rozloučit.

Dorazili jsme na nádraží. Byla to taková hrůza, nemohu na to ani pomyslet. Byla tam spousta dětí, které plakaly. Naše zavazadla naložili do vlaku. Konečně jsme se mohli obejmout a rozloučit se. Nastoupily jsme do vlaku. Maminka byla strachy bez sebe. Moje malá sestřička plakala, maminka ji chtěla obejmout a tak ji vytáhla z otevřeného okna vagonu. Říkaly jsme jí: „Tak si ji tady nech...nech si ji!“ Moc trpěla. Pokaždé, když si na to vzpomenu, tak se rozpláču.

Na bratislavské premiéře se Klára Issová setkala s Alicí Masters, jejíž příběh ve filmu ztvárnila.

Maminka váhala. Objímala nejmladší dceru, nedokázala se rozhodnout, co má udělat. Moje sestřička také plakala. Najednou zapískala píšťala a vlak se začal pohybovat. Maminka se rozběhla podél vlaku. V posledním okamžiku s naší pomocí sestřičku vrátila přes okno zpátky do vagonu. Kdyby ji do vlaku nevrátila, nepřežila by.

Pak jsme už jenom mávaly, dívaly jsme se ven tak dlouho, dokud jsme viděly celou rodinu. Maminka mávala, až se nám ztratila z dohledu. To je všechno. Bylo to nesmírně bolestivé.

Jeli jsme přes Německo. Přišli němečtí vojáci a my jsme se jich strašně lekli. Byli hrubí, prohlíželi naše kufry. Křičeli, jestli nevezeme nějaké šperky? Báli jsme se, že nám něco udělají, že nás třeba zatknou. Byli jsme jako opaření. Když konečně odešli, byla to taková úleva! Potom jsme pokračovali do Holandska.

Na nádraží nás přišla přivítat skupina Holanďanek v národních krojích. Přinesly nám horké kakao a sušenky. Byli jsme velmi, velmi šťastní.

Cesta lodí přes kanál La Manche byla vzrušující. Britské ošetřovatelky nám nabídly čaj. Strašně mi nechutnal. Najednou na mně dolehl pocit osamělosti. Uvědomovala jsem si, jak se naše loď vzdalovala od břehu, že se i nenávratně vzdaluji svým rodičům.

Ještě během války nám od rodičů přišlo do Anglie několik dopisů. Bylo to mimořádně obtížné, protože rodiče museli najít možnost dostat dopis do některé neutrální země, jako je Švédsko nebo Švýcarsko. Odtud mohly dopisy doputovat až k nám. Maminka byla zdrcená žalem. Psala nám: „Moje nejmilovanější děti, jsem velmi šťastná, že jste tam, a nevíte o zlu tady. Všichni židé pod padesát let musí pracovat v tá-

Alice Masters s kameramanem Martinem Kubalem a zvukařem Janem Valouchem ve Washingtonu.

borech. Nějak to vydržíme, nedělejte si o nás starosti. Ale jsem velmi ráda, že tady nejste, kdybyste tu byly, měla bych mnohem víc starostí.“

Každý, každičký den jsem si vzpomněla na maminku i tatínka. Přemýšlím o nich, když krájím zeleninu, když jedu autem. Jsou se mnou každý den.

Ano, ještě něco musím říct: jsem dítě Nickyho Wintona. Není to úžasné? Mám tři děti. A mám sedm vnoučat. Měla jsem úžasný život, manžela, nádherné zaměstnání ve Světovém měnovém fondu. A kdyby nebylo Nickyho Wintona, nic z toho bych neměla. Moc mě zranilo, když jsem se dozvěděla, že Nicky v tomto červenci zemřel. Velmi to se mnou otřáslo. Alespoň se však dožil nádherných 106 let. Ale za to, co udělal, měl žít mnohem déle.

Alice Masters s Nicholasem Wintonem.

LIESL SILVERSTONE patří k předním osobnostem v oblasti umělecké psychoterapie

Narodila jsem se v Teplicích - tehdy to byla součást Sudet, do velmi zámožné rodiny. Měli jsme velkou sklárnu, ve které se vyráběla okenní skla a pivní láhve. Kdykoli jsme šli do nějaké restaurace, vždy jsme se podívali na spodek láhve, jestli má na dně Fischermannovo logo. A většinou ho i měla.

Měla jsem velmi šťastné dětství - spoustu bratranců i tet. Můj bratr Heini byl starší o šest let. Stále jsme si spolu hráli, zažili jsme mnoho legrace. Skákali jsme ze střechy garáže s otevřenými deštníky. Chodili jsme po parapetech domu, které byly naštěstí dost široké.

S bratrem.

Naší další kratochvílí bylo plivání. Nastřádali jsme si slinu na jazyk a zkoušeli, kdo doplivne nejdál, až na strop. Houpali jsme se a přitom plivali na strop. A jednoho večera nás rodiče načapali. Dovedete si představit, jak jsme dostali! Heini pro mně představoval svobodu, objevování a riskování, to jsem milovala.

Každý víkend jsme také chodili do přírody za Teplicemi. V létě to byly tůry s ruksakem, sbírání různých plodů, krmení jelenů, koupání ve velmi stude-

ných rybnících a v zimě lyžování. Skutečně jsme měli velmi šťastné a sportovní dětství. Pamatuji si některé české písně, třeba „Červený šátečku, kolem se toč." Pamatuji si to po více než sedmdesáti letech. Cítili jsme se být stoprocentními Čechy. Byla jsem otcovým mazlíčkem. Můj otec využil každou příležitost, aby nás mohl filmovat nebo fotografovat: při ping-pongu, plavání, lyžování, gymnastice.

V roce 1938 jsem začala vnímat napětí a obavy dospělých. Stále se probíralo, kam bychom mohli emigrovat, do kterých zemí by se dala získat víza. Rodiče se tak dlouho rozmýšleli, až promeškali čas odejít. Nedostali nikam víza. Odevšad přicházely zamítavé odpovědi. Můj strýc a jeho žena spáchali sebevraždu.

Můj bratr Heini a já.

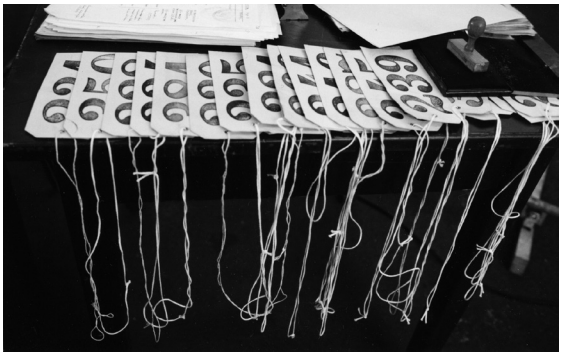

Pak se rodiče dozvěděli o Wintonových transportech. Do jednoho jsem se dostala. Pamatuji si večer před odjezdem. Tatínek mi označil ruksak mými iniciálami. Řekl mi, že co nejdřív přijede za mnou i s maminkou. Věřila jsem tomu. Celé roky jsem se cítila zmatená, rozlobená, smutná. Říkala jsem si: „Jestli mě rodiče tak milovali, proč mě poslali pryč?“ Až po letech jsem pochopila, že neměli jinou volbu.

Cestovala jsem v kupé s mladšími plačícími dětmi. Snažila jsem se je nějak utěšit, hráli jsme si, zpívali. V Anglii jsem se dostala do velmi příjemné a srdečné rodiny, umožnili mi studovat na univerzitě.

Stala jsem se členkou britské asociace pro poradenství a psychoterapii. Deset let jsem učila v kurzech psychologického poradenství na SW London College. Vyvinula jsem zcela nový přístup k umělecké psychoterapii a napsala jsem o tom knihu Art Therapy - The Person - Centred Way (Terapie uměním - metoda soustředěná na osobnost). Věřím, že jsem svými kurzy a hodinami umělecké psychoterapie pomohla stovkám lidí vyrovnat se s psychickými problémy. Metody terapie, které se mi podařilo vyvinout, se dnes používají na celém světě.

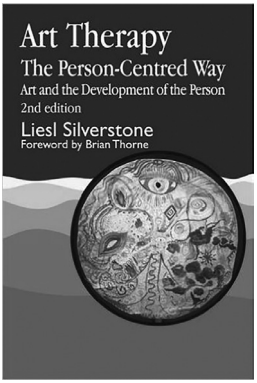

Po padesáti letech jsem se náhodou dozvěděla z televize v programu BBC o svém zachránci. Setkat se s Nicholasem Wintonem byl úžasný zážitek. Znamenal pro mně mnoho. Uvědomila jsem si, že jsem od něho dostala dar života. Říkala jsem si, že nemohu žít jen obyčejný život. Musím dát ze sebe všechno a žít ho naplno, abych si ten dar života i zasloužila.

Liesl Silverstone zemřela 15. prosince 2013 v Londýně.

Jedno z mnoha dojemných setkání s panem Wintonem na nádraží Liverpool Street Station.

LORD ALFRED DUBS

byl ve Velké Británii ministrem pro Severní Irsko za vlády ministerského předsedy Tonyho Blaira

Moje nejdramatičtější vzpomínka je z roku 1939 po příjezdu nacistů do Prahy, když jsme ze školních učebnic museli vytrhnout portrét československého prezidenta Edvarda Beneše a nalepit tam fotku Adolfa Hitlera. Něco to symbolizovalo. Pamatuji si na den, kdy přijel Hitler do Čech a celá naše škola ho musela jít vítat do centra Prahy. Moje maminka s tím ale nesouhlasila a zakázala mi tam jít. Řekla, že jsem na to ještě malý.

Rodiče museli být zoufalí, když mě vypravovali na cestu do Británie, ale já to tak nevnímal. Pro mne to byly prázdniny, ohromné dobrodružství. Na nádraží mě šla vyprovodit maminka s přítelkyní. Uvědomoval jsem si, jak je nervózní, ale nechápal jsem proč.

Pamatuji si, že na peronu stáli němečtí vojáci s hákovými kříži na výložkách, že tam bylo hodně dětí a dospělých. Vlak měl zpoždění a v ovzduší bylo cítit velké napětí a já tomu nerozuměl.

Bylo mi sedm, mluvil jsem dvěma jazyky, protože tatínek byl Čech a maminka Rakušanka. Měl jsem větší štěstí než ostatní děti, protože mým rodičům se podařilo přijet za mnou. Otec bohužel krátce nato tragicky zemřel. Vyrostl jsem v Manchesteru, kde si maminka našla práci. Poslední dvě válečná léta jsem se učil v české škole ve Walesu. Když válka skončila, maminka uvažovala o návratu do Československa a opravdu se tam vypravila. Jenomže zjistila, že z rodiny nikdo nepřežil, a tak rozhodla, že se už do Prahy nevrátíme.

Až po letech jsem se do Prahy podíval a šel jsem navštívit svůj někdejší domov. Měl jsem divný pocit.

Alfred Dubs s Nicholasem Wintonem a Milenou Grenfell – Baines.

Stál jsem před domem, kde jsem prožil šťastná léta dětství, ale jít dovnitř jsem si netroufal. Chtěl jsem pochopit, proč jsme museli uprchnout z Čech. Zajímalo mě, o co se pokoušel Hitler a nacisté. Proč vypukla válka? O co vlastně šlo? Kladl jsem si tyhle otázky a vášnivě jsem se zajímal o politiku ve věku, kdy většina dětí má jiné záliby. Už tehdy jsem se rozhodl,

Alfred Dubs s anglickou královnou Alžbětou II.

že se stanu politikem. Když politika je příčinou všeho zla, možná je také způsobem, jak zlo odvrátit, říkal jsem si.

Po absolvování vojenské služby jsem vystudoval londýnskou Vysokou ekonomickou školu a pak jsem vstoupil do labouristické strany. V roce 1979 jsem byl zvolen poslancem za Battersea. Později jsem se dostal do Sněmovny lordů a poté, když labouristé zvítězili ve volbách, jsem se stal ministrem pro Severní Irsko za vlády ministerského předsedy Tonyho Blaira.

Nicholas Winton mi moc chybí. Myslím, že byl fantastickou osobností. Byl skutečným člověkem s velkým „Č“.

Alfred Dubs a další „Wintonovy děti“ na premiéře filmu „Všichni moji blízcí“ v Londýně v roce 2000.

Susanne Pearson

významná pedagožka, která dostala Řád britského impéria

Narodila jsem se 11. dubna 1928 v Ostravě. Když mi byly čtyři roky, přestěhovali jsme se do Prahy. Naše rodina byla velmi sportovně založená. S maminkou jsem strávila mnoho času plaváním ve Vltavě nebo chozením na túry. Taky jsme chodily na houby nebo jezdily na loďce. Rodiče mi dávali všechno, co jsem chtěla. Často jsme chodili do opery. Ještě mi nebylo ani jedenáct a už jsem rozeznala skladby od Mozarta a Beethovena. Můj tatínek hrával na klavír a maminka často zpívala. Díky ní jsem se naučila spoustu českých národních písní.

Dobře jsem se učila. Škola byla hned naproti našemu domu. Měla jsem dobré známky ve všech předmětech. Chyběla jsem jenom třikrát. Byla jsem jedináček, asi jsem byla trochu rozmazlená. Když mi bylo jedenáct let, ani nevím, jak k tomu došlo, dostala jsem se do Wintonova transportu. Pamatuji si, že to bylo krátce před mým odjezdem do Anglie, šly jsme s maminkou po schodech k našemu bytu, najednou jsem se zastavila a řekla jsem jí: „Nepojedu do Anglie. Já tam prostě nechci jet. Nechci být bez vás.“ Ale maminka mě přesvědčila. Vysvětlila mi, že když pojedu, bude to pro mě bezpečnější a že oni budou moct přijet za mnou. A já si myslím, že jsme tomu všichni věřili. Museli jsme tomu věřit.

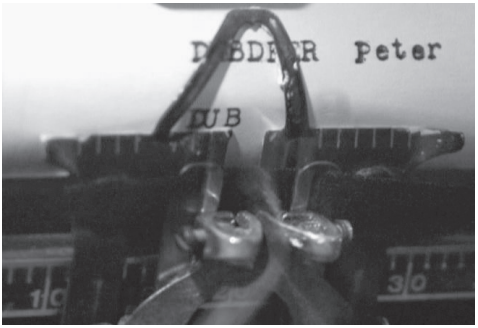

Šli jsme na nádraží a můj bratr mi zpíval krásnou písničku. Vždycky mě tak dojímá. Poslední věta, kterou mi tatínek řekl, byla: „Buď mojí statečnou, veselou holčičkou.“ A myslím, že jsem i byla. A dodal: „Uvidíme se co nejdřív.“

Moje první setkání s bílým anglickým chlebem bylo na lodi cestou přes kanál La Manche. Dostali jsme krajíce bílého chleba. Mysleli jsme si, že to chut-

ná jako papír. Dodneška má můj manžel za úkol chodit po Sheffieldu a sehnat mi dobrý žitný chléb. Pořád se mi stýská po dobrém českém chlebu.

Na nádraží Liverpool Street Station v Londýně mě vyzvedla rodina z Sheffieldu. Měli malé černé auto a odvezli mě k sobě domů. Můj adoptivní otec byl vedoucím ve Woodcraft Folk v Anglii. To byla podobná organizace jako náš skaut. A právě tato organizace zařídila, že jsem se dostala z Československa. Adoptivní otec se ke mně choval velmi dobře. Ale nikdo, ani on si neuvědomoval, že se vlastně v průběhu sedmi let nebudu moci vrátit domů. Chodila jsem do školy do svých čtrnácti let. Pak jsem šla pracovat. Byla jsem dobrá v matematice. I když jsem měla jen základní vzdělání, myslela jsem si, že půjdu v otcových šlépějích a budu inženýrkou. Ale to se nestalo.

Ve Wintonově knize výstřižků se našel dopis. Ten dopis napsala skupina dětí, která se dostala do Británie díky iniciativě Woodcraft Folk. „Milá paní Wintonová

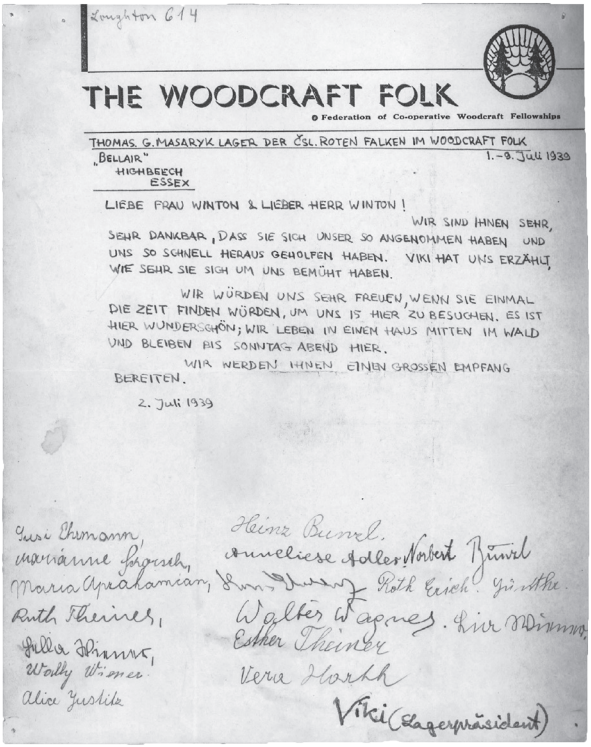

Loughton 614

THE WOODCRAFT FOLK

Federation of Co-operative Woodcraft Fellowships

THOMAS G. MASARYK LAGER DER ČSL. ROTEN FALKEN IM WOODCRAFT FOLK

„BELLAIR"
HIGHBEECH
ESSEX

1.–8. Juli 1939

LIEBE FRAU WINTON & LIEBER HERR WINTON!

WIR SIND IHNEN SEHR, SEHR DANKBAR, DASS SIE SICH UNSER SO ANGENOMMEN HABEN UND UNS SO SCHNELL HERAUS GEHOLFEN HABEN. VIKI HAT UNS ERZÄHLT, WIE SEHR SIE SICH UM UNS BEMÜHT HABEN.

WIR WÜRDEN UNS SEHR FREUEN, WENN SIE EINMAL DIE ZEIT FINDEN WÜRDEN, UM UNS IS HIER ZU BESUCHEN. ES IST HIER WUNDERSCHÖN; WIR LEBEN IN EINEM HAUS MITTEN IM WALD UND BLEIBEN BIS SONNTAG ABEND HIER.

WIR WERDEN IHNEN EINEN GROSSEN EMPFANG BEREITEN.

2. Juli 1939

Susi Ehrmann, Marianne Sorosch, Maria Aprahamian, Ruth Theiner, Hella Wiener, Wally Wiener, Alice Justitz

Heinz Bunzl, Anneliese Adler, Norbert Bunzl, Ruth Erich, Günther, Walter Wagner, Lia Wiener, Esther Theiner, Vera Horth

Viki (Lagerpräsident)

a milý pane Wintone, jsme vám velmi vděčni za to, že jste si nás vzali a tak rychle se vám podařilo dostat nás z nebezpečí. Toto je poděkování od nás všech.“ Všichni jsme se tam podepsali včetně mně.

Pevně jsem věřila, že se mi podaří dostat rodiče z okupovaných Čech. Když jsme šli někam na návštěvu, vždycky jsem se ptala: „Nepotřebujete kuchařku? Moje maminka je dobrá kuchařka.“ Protože, kdyby se rodina zaručila, že si vezme moji maminku jako kuchařku, dostala by povolení přijet do Británie jako utečenec. Byl to vlastně jediný způsob. Ale nezbylo mi na to moc času, za pár měsíců vypukla válka a mě bylo teprve jedenáct roků.

Rodiče před Wintonovými dveřmi v hotelu Šroubek v Praze.

Můj tatínek psal dopisy mé rodině do Sheffieldu: „Prosíme vás pěkně, abyste nám otevřeně napsali o vašich přáních a stížnostech na naše dítě. Pokud to pro nás bude možné, podnikneme potřebné kroky. Předpokládám, že chápete, jak nás bolí, že jsme odloučeni od vlastního dítěte. Ale tady se situace zhoršuje ze dne na den. Z tohoto důvodu je pro nás velká úleva vědět, že Suzi je u vás v bezpečí. Jako elektrotechnický inženýr doufám, že si najdu práci v zahraničí.“

Bohužel, ani otec ani matka se nedostali ze spárů nacistů a zahynuli ve vyhlazovacím táboře v Lodži. Když válka skončila, všude jsem je přes Červený kříž hledala, ale marně.

Díky mé anglické rodině se mi nakonec podařilo vystudovat pedagogiku. Moje tužba pomoct společnosti mě přivedla k práci v rodinách s malými dětmi. Jednak ve škole, kde jsem učila, ale i v Sheffield Family Service Unit, kde jsem zřídila dětskou infor-

mační službu. S manželem jsme se rozhodli vytvořit jakousi adoptivní službu pro děti na omezenou dobu. To znamená, že pokud by se rodiče nemohli přiměřeně postarat o svoje dítě, budeme ho dočasně adoptovat. A padesáté, takto adoptované dítě u nás zůstalo natrvalo, stalo se naší třetí dcerou. Za svoje zásluhy jsem dostala Řád britského impéria od britské královny Alžběty II.

Před několika roky jsem se opět setkala se svým zachráncem Nickym Wintonem. On je tak milý, srdečný člověk. Strašně rád se setkává s lidmi, které zachránil. Je to pro něho potěšení. Jednou jsem se ho zeptala: „Kolik máte vnoučat?“ Nicky odpověděl: „Skutečných nebo českých? Mám dvě vnoučata vlastní výroby, ale mám stovky vnoučat a pravnoučat jako důsledek toho, co se stalo v třicátém devátém roce.“

Zachráněné děti. Nahoře zprava: Tom Schrecker, Margit Rytířová, Lenka Köppelová, Uta Kleinová, Věra Gissingová; dole zprava: Milena Grenfell-Baines, Ruth Hálová.

Profesor TOM BERMAN

uznávaná světová kapacita v problematice vodních zdrojů

Narodil jsem se v Hradci Králové, ale žili jsme v Hronově. Můj otec tam byl ředitelem textilky. Jako jedináček z dobře situované rodiny jsem dostal všechno. Miloval jsem vláčky. Vždy jsem se velmi radoval, když skutečný vlak zarachotil pod našimi okny. Když jsem zaslechl jeho zvuk, tak jsem volal: „Vlak, vlak.“ Měl jsem velmi šťastné, rozmazlené dětství. Když mi bylo pět a čtvrt roku, poslali mě Wintonovým vlakem do Skotska.

Rodina Toma Bermana se zúčastnila cesty „Wintontrain“.

Tom se svými rodiči.

Dodnes mám velký kufr, který mi na cestu zabalila maminka. Je na něm nálepka z Wilsonova nádraží v Praze. S tím kufrem jsem se dostal z Prahy do Londýna. A je tam taky nálepka Royal Scot, protože kufr putoval z Londýna do Glasgowa ve Skotsku, kde jsem vyrostl. Kufr je se mnou více než 70 roků.

Měl jsem velké štěstí na bezdětnou rodinu manželů Millerových, kteří mě vzali k sobě. Vzali si malého chlapce, kterého ani neznali. Vlastně chtěli holčičku. Ale když uviděli moji fotografii, tak si to rozmysleli a rozhodli se pro mně. Dodnes mám dopisy, které maminka psala paní Millerové, mé adoptivní mamince v Glasgowu: „Prosím, napište mi, v kolik ho-

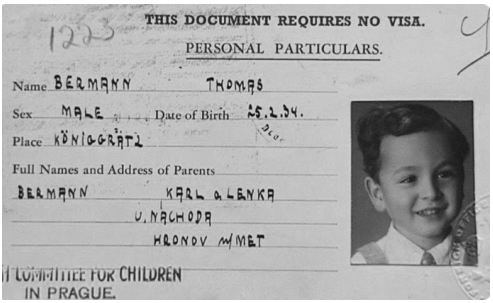
123
THIS DOCUMENT REQUIRES NO VISA.
PERSONAL PARTICULARS.
Name BERMANN THOMAS
Sex MALE Date of Birth 28.2.34.
Place KÖNIGGRÄTZ
Full Names and Address of Parents
BERMANN KARL a LENKA
U. NÁCHODA
HRONOV n/MET
COMMITTEE FOR CHILDREN
IN PRAGUE.

Povolení ke vstupu do Anglie.

din Tom vstává? Co dělá dopoledne a odpoledne, když není hezké počasí? Hraje si se svým vláčkem? Jí chleba s máslem a džemem? Děkuje vám za všechno, co mu dáváte? V kolik chodí spát? Modlí se česky? Dívá se někdy na naše fotografie? Mluví o své mamince a tatínkovi? Vždycky se tatínkovi vrhal do náručí a říkal mu: ´Ačmaldo.´ Jsme šťastní, že už rozumí a trochu mluví anglicky.“ Tenhle dopis je z 26.6.1939.

Další dopis je z července 1939. „Upřímně vám děkujeme za vaši oběť, kterou pro Toma přinášíte. Dovedeme si představit, že vás často zlobí a je nám to líto. Jste tak hodní, že se o něho staráte. Věřte mi, říkám vám to s velkou láskou a vděčností. Jestli vás někdy nebude poslouchat, prosím vás, abyste mu odpustili, je to jenom z dětské nevědomosti. On si určitě na svůj nový domov zvykne. Jsme teď velmi osamělí a smutní bez našeho chlapečka a je nám těžko u srdce. A jenom díky vědomí, že se naše dítě dostalo k tak dobrým lidem, lehčeji snášíme náš osud.“

Ve Skotsku jsem se stal typickým Skotem. Dokonce jsem nosil sukni jako součást své skautské uniformy. Bohužel, moji rodiče nepřežili. Zjistil jsem, že mé rodiče nejdřív odtransportovali do Terezína a potom do

Adoptivní maminka - paní Millerová s Tomem.

plynových komor v Osvětimi. To byl osud i zbytku mojí rodiny.

Po válce jsem se dozvěděl snad jedinou humornou historku z německé okupace Čech. Ve výloze fotografického ateliéru v Hronově byl vystaven velký portrét malého dítěte. Náhodou jsem to byl já. A pod tou fotografií byl titulek, který tvrdil, že tohle je typické árijské dítě.

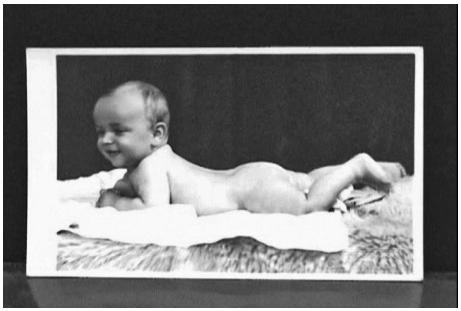

Po válce jsem odešel do Izraele, abych pomohl při zakládání tohoto státu. Tehdy tam byly jenom pusté bezútěšné kopce a jen člověk s velkou fantazií mohl vidět jeho dnešní podobu. Dnes je tu opravdu krásně.

Stal jsem se součástí kibucu. To je takové společenství, které žilo podle skutečných komunistických ideálů. Každý v kibucu Amiad poblíž pobřeží Galilejského moře pracoval pro blaho těch druhých.

Stal jsem se šoférem nákladního auta. Oženil jsem se, moje žena se jmenuje Debby, máme tři dcery. Za několik let jsem začal na univerzitě studovat mikrobiologii. Osm let jsem studoval v USA, kde jsem si udělal doktorát. Přednášel jsem v Německu a v mnoha dalších zemích. Spoluzaložil jsem laboratoř pro výzkum jezer - Kinneretský ústav, který je v současnosti světoznámé a respektované výzkumné centrum.

ter

ARTICLE

Water Quality Monitoring on the Sea of Galilee (Lake Kinneret)

TOM BERMAN

Water is the key to the economic and social development of a semi-arid country like Israel. Lake Kinneret, the biblical Sea of Galilee, is the only large (approximately 170km² surface area) freshwater lake in Israel. In 1964 a national water carrier (NWC) grid was established with the lake as its principal reservoir. Currently, between 400 and 450 million m³ of water are pumped annually from Lake Kinneret through the NWC, providing about a quarter to a third of the nation's water requirements.

In addition to its crucial role as a source of fresh water, Lake Kinneret is a major and rapidly developing tourist site and supports a commercial fishery with an average annual catch of 1500–2000 tonnes.

Most of the water (and pollution) flowing into the lake is brought by the River Jordan, which drains 1560km² watershed covering Upper Galilee, the

spring for many hundreds of years. However, within the last sixty years there have been many environmental changes. These have led to increasing ecological stress upon the system.

1. Over the past 50 years, the population around the la and in the catchment has risen manyfold to 250,000, of whom perhaps 70,000 are in t
Syria. Much of the catchment area is
sive cultivation. There is little hi
ment, though recently many
been nurturing into this region. Al
expansion of tourism has led to a
of hotels and lakeside recreational
2. In the 1930s, sluice gates were con
outflow of the southern Jordan River to
levels and to maintain maximum water
the lake.

© Oxford University Press

Dnes už jsem v důchodu a tak mi zbývá čas na moji druhou vášeň - skládání básní. Častým tématem jsou má dětská léta a odchod do Anglie. Tohle je jedna z nich:

Kožený kufr

Kufry
jako tenhle
se už
nevyrábí.

Byly doby,
kdy cesta znamenala
vlak, parník,
nepřeklenutelnou dálku,
čekání na řídnoucí poštu,
týdny, pak měsíce,
pak nic.

Byla doba,
kdy tenhleten kufr
udělali ještě z kůže,
důkladně
sešité velkými stehy,
s ochrannými kovovými
růžky.

Dětský vlak
napříč Reichem
zastavuje
a znovu se rozjíždí...
Nizozemí,
osvětlený lodní můstek,
noční trajekt, Harwich
s racky v bílé mlze,
pak zase koleje
vedoucí napříč
východní Anglií
do Londýna.

Ten kufr stojí dodneška
v mé ložnici,
tichý svědek
se dvěma štítky –
„Wilsonovo nádraží, Praha“,
„Royal Scot, London-Glasgow“.

Kožený kufr
z daleké země,
Československa,
a v něm všechna ta
rodičovská láska,
přibalena pětiletému
na dlouhou cestu
napříč životem.

(Z angličtiny přeložil Ľubomír Feldek)

Nicholas Winton u Toma Bermana na návštěvě v kibucu Amiad v roce 2004

Více než polovina populace Země nemá přístup ke zdroji pitné vody. Proto můj výzkum za posledních 40 let byl zaměřený na to, jak co nejlépe obnovit zdroje pitné vody a zlepšit její kvalitu pro všechny lidi na světě. A tímhle malým způsobem jsem se snažil pokračovat v něčem z toho dobra, které Nicky Winton začal před tolika lety. On mi daroval život, velkou rodinu a mnoho vnoučat, ze kterých se teď těším.

(Tom Berman tragicky zahynul na Galapágách 18. dubna 2013).

RENATA LAXOVÁ
je světovou odbornicí
v oboru genetiky na
univerzitě ve Wisconsinu

Narodila jsem se v Brně v roce 1931. Byla jsem jedináček, otec byl účetním, matka byla v domácnosti. Loučení s rodiči 31. července 1939 na nádraží v Praze bylo velmi bolestné. Vlak měl odjíždět o půlnoci.

Jak se ten čas blížil, realita definitivního rozloučení byla čím dál naléhavější. Tehdy mi rodiče řekli pravdu. Posíláme tě pryč. A přitom nic víc na světě ne-

Malá Renata

Rodinná fotografie Laxových.

chceme, než být s tebou. Ale chceme, abys mohla chodit do školy a žít v bezpečí. Uděláme všechno, abychom tě do Anglie následovali.

Moje pouť do Anglie začala tím, že se moje fotografie objevila v Quakerských novinách v Manchesteru. Netušila jsem, že ta fotografie se tam dostala přes Wintonovu organizaci v Londýně. Fotka měla popisku: „Měli byste zájem vzít si dítě z Evropy okupované Hitlerem?“ Pan Daniels tuto fotku viděl a rozhodl se, že si mě vezmou.

Do Velké Británie ke své hostitelské rodině manželů Danielsových jsem se dostala jako osmiletá. Žila jsem s nimi sedm let. Rodina vyznávala náboženské principy kvakerů, kteří věří, že Bůh působí v člověku skrze vnitřní osvícení, a že skutečná víra se musí projevit v praxi. Když jsem dorazila na nádraží Liverpool Street Station v Londýně po dvoudenní ces-

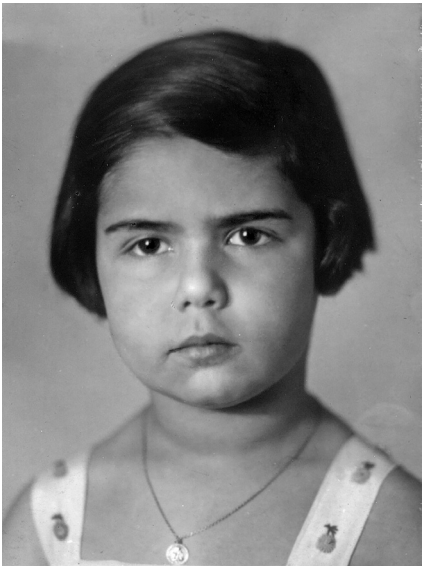

Díky této fotografii, uveřejněné v kvakerských novinách, se Renata dostala do Británie.

tě z Prahy, tak mě jednoduše posadili do dalšího vlaku do Manchesteru. Když vlak po dlouhé cestě konečně dorazil k cíli, přestala jsem plakat. Vystoupila jsem z vlaku. Přivítala mě paní ve velkém klobouku se širokým okrajem a v béžovém kabátě. Podívala se na mě a řekla: „Ty musíš být Renata.“ Za ní stál o trochu vyšší pán, měl velmi pěkné, přátelské modré oči. Natáhl ruku za sebe a řekl: „Pojď sem, Danny. Tady je tvoje velká sestra. Dej jí pusu.“ A pětiletý Danny odmítl. Dal si ruce za záda a odkráčel.

Když jsem dorazila k nim domů, první věc, kterou jsem dostala, byla panenka, kterou pro mě přichystali. Byla k ní ještě malá postýlka. Nejvíc jsem si hrála s Dannym na maminku a tatínka nebo na kovboje

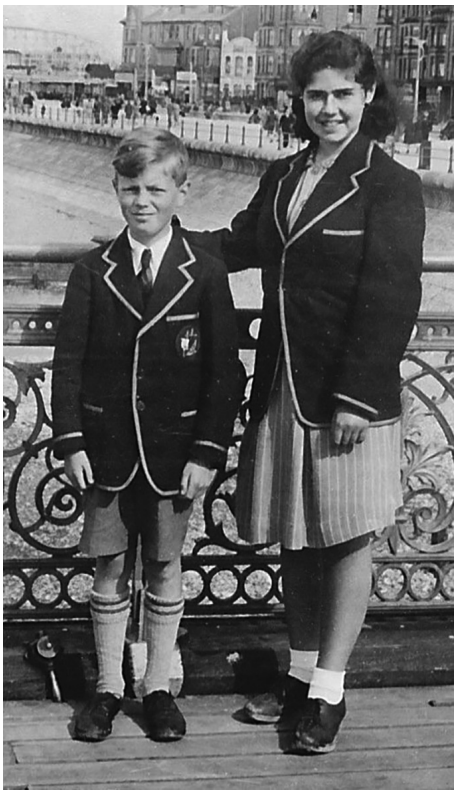

Renata se svým nevlastním bratrem Dannym.

a indiány. Jednou mě Danny udeřil golfovou holí do úst. Trochu se mi nalomil zub. Moc mě prosil, abych doma nežalovala. Tohle bylo jedno z našich tajemství. Rádi jsme se houpali na houpacím křesle. Jednou jsem seděla na křesle na vrcholu schodiště. Byly to asi čtyři schody dolů, potom následovala rovinka a za ní byly schody do sklepa. Podařilo se mi rozhoupat dozadu tak moc, že jsem na tom křesle přeletěla všechny schody a skončila jsem až ve sklepě. Naštěstí se mi nic nestalo. Přišlo mi to hrozně legrační.

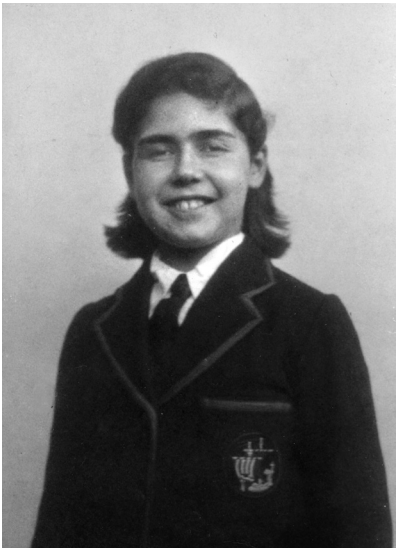

Renata ve školní uniformě.

Po návratu do Československa jsem vystudovala lékařství a stala jsem se pediatričkou se specializací na lékařskou genetiku. V roce 1968 jsem odešla s manže-

Renata se svým nevlastním bratrem Dannym.

lem, veterinárním lékařem a dvěma dcerami do emigrace. Nejprve jsme žili ve Velké Británii a poté v USA, kde jsem se na univerzitě ve Wisconsinu nadále věnovala vědě, výuce a péči o pacienty s dědičnými chorobami.

Když jsem se dozvěděla o smrti Nicholase Wintona, vybavila jsem si, jak jsem se s ním posledně potkala v roce 2009 ve Velké Británii na akci „Wintontrain". Vždy jsem ho velmi obdivovala. On změnil srdce a mysl svých potomků. Myslím, že je pro většinu lidí vzorem, aby udělali něco dobrého pro svět a pozitivním způsobem ho změnili.

Nicholas Winton s Matejem Mináčem.

JEAN BARBOUR, POZORUHODNÁ ŽENA A MOJE ZACHRÁNKYNĚ

Aby se akce záchrany mohla podařit, Winton potřeboval mnoho spolupracovníků, kteří by nezištně obětovali svůj čas, peníze, aby mohli pomoct celkem cizím lidem v nesnázi. Ale proč. Proč lidi takové věci

dělají. Proč je dělal Winton? Mnohokrát jsem se ho na to ptal. Jednou, když Winton diskutoval se studenty v Paříži, jsem se dočkal odpovědi. Jeden student se ho zeptal: „Znáte konkrétní příběh, který by nám dnes pomohl, který by nás něčemu naučil?“ On jim na to řekl: „Můžete buď žít svůj život čistě jenom tak, že budete hromadit majetek a přemýšlet o věcech, které vám pomohou zvýšit bankovní konto. Nebo můžete dělat dobré věci pro společnost. Můžete se ptát: Existuje nějaký způsob, jak pomoci ostatním?

Nemůžete jednoduše ráno začít tím, že chcete vykonat dobrý skutek. Musíte mít filozofii a vnitřní pocit, že jakmile se náhodou naskytne možnost pomoct, využijete ji. Zatímco většina lidí jen projde ulicí a ani si jí nevšimne.“

Děti ze základní školy sira Nicholase Wintona v Kunžaku.

Sám Winton v roce 1939 psal na všechny světové strany a hledal pomoc pro české a slovenské ohrožené děti, v jednom dopise napsal: „Je rozdíl mezi pasivním dobrem a aktivním dobrem, které podle mě znamená věnovat svůj čas a energii na zmírnění bolesti a utrpení. Nutí nás vyjít ven, najít ty, co trpí, jsou v nebezpečí, pomáhat jim a ne pouze vést vzorný život v čistě pasivním smyslu nedělání ničeho špatného. Síla lidskosti vybízí člověka aktivně pomáhat lidem v nouzi…“

Winton našel takové spolupracovníky v Praze. Mimořádnou zásluhu na záchraně stovek dětí, ale také dospělých, má čtyřiatřicetiletá Britka Doreen Warriner,

Winton vyfotografoval utečence v táborech v okolí Prahy. Jsou to jedinečné fotografie. V těchto chvílích se Winton rozhodl, že nechá všeho a pokusí se pomoct těmto ohroženým lidem nebo aspoň jejich dětem.

která se snažila dostat do bezpečí rodiny sociálních demokratů a komunistů. V Praze Winton potkal Trevora Chadwicka, učitele ze Swanage z Dorsetu, který se ujal dvou chlapců z utečeneckého tábora u Prahy. Trevor se s Wintonem dohodl, že když se mu podaří získat povolení pro vstup dětí z Československa do Británie, on se do Prahy vrátí a bude vést pražskou část organizace. Bude mít na starosti vypravování vlaků, prostě celou organizaci transportů z Prahy. A tak se skutečně stalo. Za záchranou dětí z Československa nestál pouze Nicholas Winton, ale celá řada dobrovolníků z Británie a z Čech, stovky sponzorů, náboženské skupiny, jako byli například kvakeři a samozřejmě obzvlášť adoptivní rodiny, které otevřely své brány a svá srdce dětem z neznáma. Bez jejich rozhodné pomoci by se zřejmě nezachránilo ani jedno dítě!

Nicky Winton v roce 1939 v Praze s rodinami, které chtěly poslat své děti do bezpečí.

Tom Schrecker uprostřed rodiny režiséra Mináče v Třeboni.

Jeden takový příběh nádherné lidské sounáležitosti je spojen s mým přítelem Tomem Schreckrem, kterému dala nový nový domov v Británii Jean Barbour.

PŘÍBĚH TOMA SCHRECKRA

Řetěz dobra, který mi zachránil život před nacisty, začal mými rodiči, pokračoval mým strýcem Frankem, pak Nicholasem Wintonem s jeho pomocníky, pak

britskými úřady, které souhlasily s přijetím uprchlých dětí a nakonec mou skotskou poručnicí Jean Barbour. Bylo by nespravedlivé pokoušet se řadit je podle důležitosti a bylo by to vlastně nesmyslné, protože každý článek řetězu byl životně důležitý. Nicméně, Jean Barbour mi nejen zachránila život tím, že mně přijala do svého domova, ale hrála velkou roli v mé výchově a formování mého charakteru – snad, vzhledem k okolnostem, i větší než moji rodiče.

Odjakživa je ve mně pocit, že její život si zasluhuje biografii, a obávám se, že tento opožděný a stručný projev úcty ji zdaleka dostatečně neocení. Ona však byla stejně příliš skromná, než aby očekávala uznání nebo dokonce poděkování.

Jean Nelson Barbour – Marnie.

Narodil jsem se v Praze 7. ledna 1932. Přesto, že rodiče byli židé, nebyli pobožní. Bohužel se rozvedli, když mi byly tři roky. Bydlel jsem s otcem, když nacistická hrozba dosáhla kritického bodu Mnichovskou dohodou v září 1938. Nevím, kdo z mých rodičů hrál větší roli v rozhodnutí pokusit se mně dostat ven z Československa. Snad to byl otec a určitě to byl on, kdo požádal mého strýce Franka, který po Mnichově odjel z Prahy do Londýna, aby v Británii zkusil najít rodinu, která by se mě ujala.

Můj strýc se snažil zařídit se v Londýně. Měl málo peněz, neuměl skoro vůbec anglicky a přesto si našel čas pravidelně stát ve frontě u střediska pro uprchlíky. Po několika dnech a téměř žádném úspěchu koupil aktovku a vešel do budovy, jako kdyby tam pracoval.

Maminka Markéta v Praze v roce 1935.

Na dveřích hledal neanglicky znějící jméno a když ho našel, zaklepal a vešel. Uvnitř viděl dvě dosti překvapené dámy. Jedna z nich mluvila německy. Strýc jim ukázal moji fotografii a naléhavě je prosil o pomoc při hledání rodiny, která by se mě ujala. Jedna mu vysvětlila, že nemohou nic dělat oficiálně, protože obešel frontu. Druhá dáma se však nad ním smilovala a řekla mu, že má přítelkyni, která už adoptovala dva chlapce a měla by zájem ujmout se i utečeneckého dítěte. Tato přítelkyně byla Jean Barbour a stala se mou poručnicí a zachránkyní.

Je všeobecně známo, že hlavní ingrediencí v přežití holocaustu bylo štěstí, náhoda. V mém případě tomu určitě tak bylo. Protože ta dáma, které se zželelo mého strýce, byla vedoucí toho střediska a v té kanceláři byla jen na několik minut navštívit svou kolegyni!

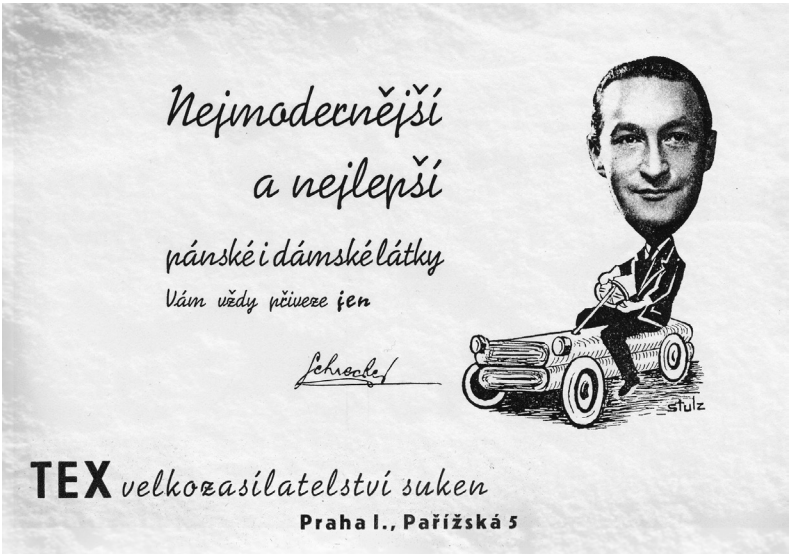

Na reklamě společnosti Tex je podobizna strýce Franka. I díky jemu se Tom dostal do Anglie.

Můj strýc poslal telegram do Prahy, kde moje jméno už bylo na seznamu, vytvořeném Wintonovým záchranným týmem. Podařilo se mi uniknout pátým vlakem, který odjel 2. června 1939 z Prahy. Jean Barbour zaplatila 50ti librovou záruku, která byla podmínkou pro získání povolení ke vstupu do Velké Británie. V té době to byla velká částka. Spolu se strýcem čekala na vlak ve stanici Liverpool Street a odvezli mě do Oxfordu, kde bydlela. Už jenom tři další vlaky odjely z Prahy, než 1. září vypukla válka, tak je docela možné, že by se mi nepodařilo opustit včas Československo, kdyby se mně nebyla ujala. Později také pomohla zachránit život otci, když mu zaplatila lodní lístek z Janova do Šanghaje.

Tom s otcem v roce 1939.

K mé velké lítosti mám jen málo informací o životě Jean Barbour. (Říkali jsme jí Marnie a tak ji budu dále nazývat.) Zemřela, když mi bylo devatenáct a to málo, co o ní vím, jsem se dozvěděl o mnoho let později od jejího mladšího bratra. Marnie se narodila v roce 1897 v Edinburgu ve velmi významné skotské rodině. Mezi jejími předky byli Robert the Bruce a královský rod Stuartů. Její otec byl prezidentem Královské lékařské komory v Edinburgu (v síni komory je jeho vynikající portrét od de Laszla) a spoluautorem slavného „Manuálu o gynekologii", který byl první vědeckou moderní učebnicí o ženském lékařství. Její babička, členka vydavatelské rodiny Nelson, byla provdána za George Browna, který je znám jako „otec" Kanadského parlamentu. Součástí pozemku poblíž Pitlochry, patřícímu jejím sestřenicím, byl vodopád, který ráda navštěvovala královna Viktorie. Současná „hlava rodiny" je bývalým hlavním představitelem skotské církve.

Marnie měla dva bratry a dvě sestry. Každý z nich svým způsobem významně obohatil tento svět. Marnie studovala na univerzitě v Oxfordu. Po celý život se zajímala o náboženství a ve svém hledání – od presbyteriánství až po konverzi ke katolictví – byla podnikavá a rozhodná.

Jednou jela lodí do Bombaje a zpět jen proto, že chtěla s indickým guru prodiskutovat nějakou filozofickou otázku. Ve dvacátých letech to bylo opravdu neobvyklé pro tak mladou dívku! Po celý život se podle tradice své rodiny také angažovala v sociální oblasti. Aktivně podporovala společnost Grail – organizaci pro katolické sociální pracovnice. Znala se

s Marií Montessoriovou, italskou lékařkou, která vypracovala zvláštní metodu vyučování pro malé děti. Přál bych si, abych věděl více o mnoha dalších případech, ve kterých se jistě angažovala v letech mezi světovými válkami. Nikdy se neprovdala, ale adoptovala tři chlapce, dva než se stala mou poručnicí a jednoho potom. Umožnilo jí to dědictví po jejím otci. Nebyla bohatá, ale pořád bylo všeho dost, i když toho po její smrti moc nezbylo. Kdyby žila déle, finance by nebyly problém. Postaral by se o to můj otec, který přežil válku částečně díky její pomoci a byl už tou dobou dobře zavedeným obchodníkem a mohl by poskytnout, co by bylo třeba.

Někdy se říká, že lidi lze posoudit podle jejich přátel. Byl jsem příliš mladý na to, abych opravdu poznal přátele Marnie, ale znala se s velmi zajímavými lidmi. Napřed jsme bydleli v Oxfordu. Pamatuji si, že jsem se tam setkal s J.R.R.Tolkienem, autorem „Hobbita" a „Pána prstenů", který bydlel blízko nás. Marnie se také znala s rodinou Pakenham/Longford. Já jsem si někdy hrál s jejich dětmi, zvláště s Antonií (pozdější spisovatelka Antonia Fraser), která byla stejně stará jako já. A Thomasem (o rok mladším), který později byl se mnou ve třídě v Ampleforth a v Mertonu, když jsem byl na Univerzitní koleji v Oxfordu. Stal se historikem a 8. hrabětem z Longfordu. Zvláště mě zajímala jedna věc, týkající se jeho otce „Franka", 7. hraběte. On se obrátil ke katolictví v roce 1940, přesně v době, kdy Marnie blízko něj bydlela a pravidelně se s ním stýkala. Jestlipak v tom hrála roli? Museli ale určitě spolu vést fascinující debaty.

Tom se svým strýcem Frankem, s Marnie a se svým oblíbeným psem.

Když toto píšu, lituji, že jsem s Marnie nemluvil o jejím životě a o lidech, které znala. Zemřela poměrně mladá a pro mě nečekaně. Také jsem se s ní moc v posledních letech neviděl. Určitě byla v samém centru katolicismu ve Spojeném království a zvláště v oblasti konverze. Tím vzniká tolik otázek. Např. znala G.K.Chestertona, který byl konvertitou? Navštívili jsme ostrov Caldey u velšského pobřeží, kde Chesterton kdysi choval králíky. (Hlavním středem zájmu Marnie na ostrově však bylo opatství, tehdy vedené cisterciáckým řádem.) Dalším jejím oblíbeným ostrovem byl nádherný ostrov Iona u západního pobřeží Skotska. Tamnější opatství je dnes v rukou křesťanského, nikoliv však katolického společenství. Tyrkysová barva moře nad světlými písky tam byla fantastická. Mnoho věhlasných malířů tam často pracovalo a pamatuji se, že jsem viděl obraz Iony,

který namalovala Marnie a na amatéra byl dosti dobrý. Dalším slavným konvertitou byl Evelyn Waugh - v roce 1930. Jestlipak se s ním Marnie setkala? Seriál „Návrat na Brideshead“ (nemohu se tohoto televizního seriálu nabažit) vyvolává tolik citu při emocionálních diskuzích, týkajících se víry a katolictví, které spojuji s Marnie. Když jsme se přestěhovali na statek do Skotska, měla i tam zajímavé přátele, jako např. Petera Scotta, ornitologa a syna polárníka Roberta Scotta. Byla také přítelkyní Kurta Hahna, pedagoga, který bydlel poblíž. To byl opravdu pozoruhodný muž – byl zakladatelem Gordstounu a dalších škol a angažoval se i při založení organizace „Outward Bound“. Byl to žid, ale přestoupil ke křesťanství, a tak v kombinaci s jeho pedagogickou činností jistě měl s Marnie mnoho společného.

Tom krátce před odjezdem do Anglie v roce 1939.

Od června 1939, kdy jsem přijel do Anglie, do února 1951, kdy zemřela, bydlela Marnie v Oxfordu, pak na statku blízko Elginu ve Skotsku, v Edinburgu, a pak v posledních letech blízko Stroudu v Cotswolds v Anglii, v blízkosti jedné ze svých sester. Bohužel jsem ji viděl jen málo, protože po prvním roce studií jsem žil v internátu a doma jsem byl jen o prázdninách. Navíc od roku 1947 jsem trávil velkou část dlouhých letních prázdnin ve Francii nebo v Rakousku.

Nebudu se pokoušet o historický popis prázdnin, které jsem s ní trávil, raději krátce popíšu své vzpomínky na její charakter a přesvědčení, zvláště ta, která mně nejvíce ovlivnila. Teď, kdy píši, je mi 82 let. Byl jsem s Marnie od mých sedmi do devatenácti let - ani ne 12 roků, a přesto je pokládám za jedny z nejdůležitějších v mém životě. Jak už jsem se zmínil, tím nejdůležitějším v životě Marnie byla její náboženská víra. Já sám jsem přísný agnostik a velký kritik všech náboženství vzhledem k časté intoleranci a pokrytectví mnoha pobožných lidí. Obecně nejmorálnější lidé, které jsem v životě potkal, nebyli pobožní. Marnie byla světlou výjimkou. Neměla jen víru, ale ona podle ní i žila.

Budu citovat jednu historku. O Velikonocích v roce 1947 vzala jednoho ze svých adoptovaných chlapců a mně na první poválečnou návštěvu Itálie. Zlatým hřebem této návštěvy měla být soukromá audience u papeže v Římě. Napřed jsme si prohlédli nějaké památky ve Florencii a pak, většinou v přestavěných dobytčích vagonech, jsme jeli do Neapole na prohlídku Pompejí. Na cestě zpátky zjistila Marnie na neapolském nádraží, že ztratila naše jízdenky, pasy i peníze.

Její okamžitá reakce byla, že nás zcela klidně požádala, abychom si s ní klekli a modlili se. To vyvolalo u kolemjdoucích zvědavost. Jeden pán se nás zeptal, zda nepotřebujeme pomoc. Ukázalo se, že ten pán byl pracovník Britského velvyslanectví v Římě a ten pro nás všechno zařídil! Marnie přirozeně věřila, že to způsobily naše modlitby a tak vždy myslela, jednala a věřila po celou dobu, po kterou si ji pamatuji.

Marnie byla tou nejnesobečtější osobou, kterou jsem v životě potkal. Její první reakcí bylo vždy myslet na druhé. To se týkalo malých i velkých věcí. Na jednu z těch malých věcí si vzpomínám. V té době nebyla televize, ale chodili jsme občas do biografu. Protože jsme museli chodit brzy spát, častokrát jsme nemohli vidět mnoho delších filmů do konce, např. druhou část „Jihu proti Severu“ jsem viděl až o mnoho let později. Ale hlavním problémem bylo vždy rozhodnutí, na který film jít. Bylo nám jasné, že Marnie vždy navrhla film, o kterém si myslela, že by se nám dětem líbil. To nás zase nutilo navrhovat filmy, o kte-

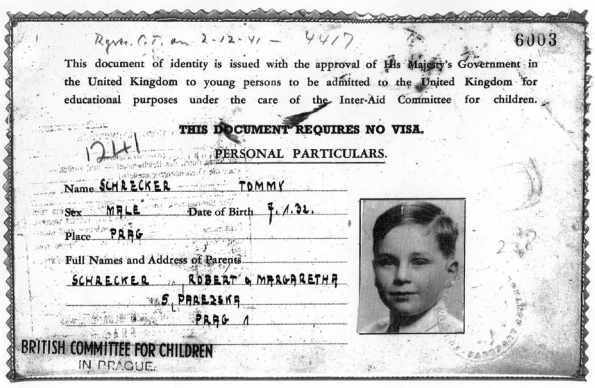
Rgstr. C.T. on 2-12-41 — 4417 6003

This document of identity is issued with the approval of His Majesty's Government in the United Kingdom to young persons to be admitted to the United Kingdom for educational purposes under the care of the Inter-Aid Committee for children.

THIS DOCUMENT REQUIRES NO VISA.

1241

PERSONAL PARTICULARS.

Name SCHRECKER TOMMY

Sex MALE Date of Birth 7.1.32.

Place PRAG

Full Names and Address of Parents

SCHRECKER ROBERT & MARGARETHA

5 PAREZSKA

PRAG 1

BRITISH COMMITTEE FOR CHILDREN

IN PRAGUE.

Povolení pro vstup do Velké Británie pro Toma Schreckera.

rých jsme si mysleli, že by se líbily jí. Výsledek byl ten, že jsme se často chodili dívat na filmy, které nikdo z nás vlastně vidět nechtěl! Vyřešili jsme tento problém tak, že jsme se střídali ve volbě filmu. Myslím, že to byl názorný příklad způsobu myšlení Marnie. V tom, tak jako ve všech morálních otázkách, stanovila měřítko, kterému jsem se snažil, ale většinou nedokázal, dostát.

Mohlo by se zdát, že se pokouším líčit Marnie jako nějakou svatou, ale tak tomu není. Já si ji pamatuji jako velmi lidskou, realistickou a velmi zábavnou ženu. Pravidla byla přísná, ale spravedlivá. Potrestání odpovídalo prohřešku a po jeho provedení bylo na věc zapomenuto. Snad proto, že měla dva bratry, věděla, jaké myšlenky se v hlavičkách malých kluků honí.

Psala nám krásné dopisy do internátu. Ke všemu měla jasný a praktický přístup. Pamatuji se, že ten první den, kdy mi se strýcem přišla naproti na nádraží a odvezla mě do Oxfordu, připravila pak oběd a já jsem řekl, že nemám hlad. Byl jsem v Praze velmi hýčkán a zvyklý na to, že mně všichni doma museli prosit, abych jedl. Marnie však jednoduše odklidila můj talíř.

Když jsem odpoledne požádal o nějaké jídlo, bylo mi řečeno, že musím čekat do večeře. Tam jsem snědl všechno, co jsem dostal a už nikdy nebyl problém s tím, abych jedl!

Dalším příkladem jejího přístupu k problémům byl, že když jeden z nás onemocněl jednou z obvyklých dětských nemocí, proti které tehdy neexistovalo očkování, jako jsou plané neštovice, spalničky, spála, čer-

ný kašel nebo příušnice, dala nás všechny do jednoho pokoje, abychom tu nemoc měli všichni najednou a ne jeden po druhém. U narozeninových nebo vánočních dárků zastávala Marnie názor, že bychom je měli udělat sami – třeba napsat básničku, nakreslit obrázek nebo udělat dřevořezbu apod. Jako vždy velmi štědrá nám na to dala potřebné „nářadí“. Marnie nás také podporovala ve čtení dobrých knih.

Při jedné příležitosti, kdy jsme ještě na začátku války bydleli v Oxfordu, dostaly se tyto dvě zásady do rozporu. Koupila mi maličkou kovárnu, abych mohl vyrábět cínové vojáčky. Jednou, když byla několik dnů mimo domov, jsem vyrobil velký počet těch vojáčků, natřel je barvou a použil jsem k tomu i olověné linky z našeho tenisového kurtu. Vojáčky jsem pak prodal v oxfordském krámku za dost peněz. Za ně jsem si pak koupil hromadu komiksů. Bohužel je Marnie našla a vyhodila dřív, než jsem měl čas většinu z nich přečíst. Nepovažovala komiksy za dob-

Tom Schrecker se studenty na prezentaci vzdělávacího projektu.

ré čtení. Též, jako součást trestu jsem musel namísto olověných linek na kurt namalovat všechny čáry a to kdykoliv chtěl někdo hrát. A linkovací stroj jsem musel zaplatit ze svého kapesného.

V roce 1942 jsme se stěhovali na malý statek blízko Elginu na severu Skotska. Marnie byla přesvědčena, že to bude pro nás děti zdravější - dál od bombardování a s lepším jídlem. Pamatuji si, že prázdniny, které jsem po dobu pěti let trávil na tomto statku, byly ty nejradostnější časy mého mládí. Nebyl to žádný luxusní statek, bez elektřiny a telefonu a vodu jsme si museli venku pumpovat ze studny. Ráno jsme všichni museli pracovat. Velmi brzy ráno jsem pomáhal dojit krávy a po jídle jsem myl nádobí. Kompenzací nám bylo celé horní patro stodoly, které se stalo naším „královstvím“. Přístup byl provazovým žebříkem a padacími dveřmi a museli jsme říci heslo. Když umřel můj milovaný pes, dánská doga, protože sežral kuřecí kosti, darovala mi Marnie shetlandského poníka, na jehož hřbetě, nebo i pěšky, jsem se toulal po okolních vřesovištích.

Marnie vždy podporovala dobrodružství a sebedůvěru. Několikrát jsem strávil týden nebo dva prací na rybářské lodi z Aberdeenu. Velmi důležité také bylo, že tu byly další děti, se kterými jsem musel vyjít a podělit se. Obávám se, že tyto poněkud nesouvislé vzpomínky nemohou zcela a přesně zobrazit portrét této pozoruhodné ženy. Avšak doufám, že dají jistou představu o jejím charakteru a víře. Jak jsem se již zmínil, její náboženské přesvědčení bylo středem všeho. To podporovalo její nesobeckost, její optimismus a statečnost.

V roce 1950, 9. listopadu, mi napsala nádherný dlouhý dopis do školy. Byla po operaci rakoviny prsu a já se domnívám, že věděla, že umírá. Dopis však byl plný optimismu a starostí o jiné. Nebyl v něm ani náznak stížnosti nebo sebelítosti. Zabývala se mnohými otázkami, jedna z nich byla „odvaha" a já myslím, že krátká citace z jejího dopisu vyzradí mnohé.

„Jedna z věcí, která mne jako konvertitu ke katolictví nejvíce mátla byla, že Presbyteriáni se neustále vraceli k „bitvě" proti hříchu a nízkým lidským pudům a tak jako sv. Pavel často používali metafory „vojáka". Jako mladí jsme hodně přemýšleli o statečnosti, sebezapření a vytrvalosti jako o dosti krásných vzrušujících vlastnostech a styděli jsme se, když nás někdo přistihl při reptání nebo změkčilosti. Zdá se, že katolíci se dívali na „odvahu" jako na nádhernou ctnost, za kterou je třeba se modlit, a ona pak sestoupí z nebes – místo toho, aby si vykasali rukávy, dívali se na potíže jako na legraci a postavili se jim čelem. Nikdy

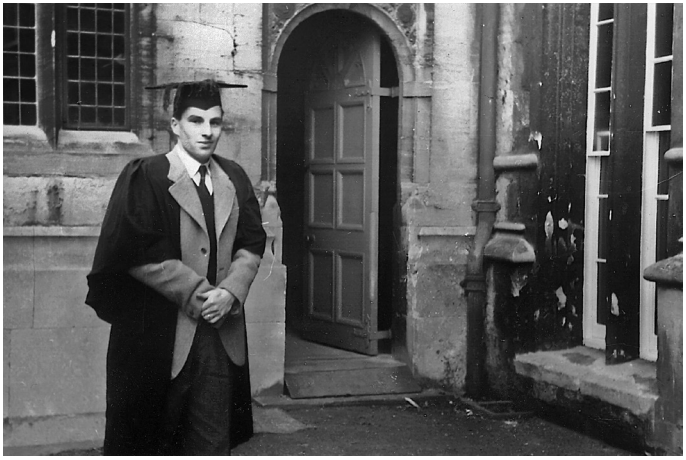

Tom jako student v Oxfordu.

jsem neslyšela katolické kázání o povinnosti mít odvahu nebo statečnost tváří v tvář osobním potížím. Slyšela jsem mnoho vynikajících nekatolických kázání – nicméně zkouška svatořečených je jejich „heroická posvátnost“. Je to tudíž tam – v srdci učení katolické církve, jen kdyby se dobře dívali.“

Marnie jsem ještě jednou krátce viděl o Vánocích. Ani tehdy jsem si neuvědomil, jak vážně byla nemocná. O několik týdnů později jsem v lednu 1951 narukoval do britské armády, abych splnil svou brannou povinnost. Marnie umřela 28. února.

Tom jako důstojník – kadet, 1951.

MUŽ, KTERÝ POMOHL ZACHRÁNIT 20 000 ŽIDŮ - ARON GRÜNHUT

Když jsem připravoval tuto knihu, narazil jsem na snad největší překvapení mého života. Nedávno mi řekl pan Martin Mozer ze slovenské televize Joj, že na Wintonově seznamu je i 10 chlapců ze Slovenska, které vypravil jakýsi Aron Grünhut, který je podle jeho názoru slovenským „Oskarem Schindlerem". Jenže o něm skoro nikdo neví. To mě nesmírně zaujalo. Vždyť před pár lety, když jsem narazil na příběh Nicholase Wintona, se také o něm vědělo strašně málo. Když jste klikli na internetových vyhledávačích na jméno Nicholas Winton, skoro nic se vám neobjevilo. Také se málo ví o Wintonových spolupracovnících Doreen Warriner, Trevoru Chadwickovi nebo

Aron Grünhut – muž s troubou.

Billovi Barrazetim, kteří vlastně celou záchrannou akci N. Wintona v Praze zorganizovali! Proč mě osobně příběh Arona Grünhuta tak vzrušil? Jednoduše proto, že kdyby nebylo jeho odhodlání a šikovnosti, ani já bych nežil. Je to zvláštní pocit, když na vás osobně dopadnou „velké dějiny".

V červenci 1939 Grünhut zorganizoval záchrannou akci. Pronajal dva říční parníky Erzsébet királyné (Královna Alžběta) a Car Dušan, které po naložení pasažérů vypluly z bratislavského přístavu. Na jejich palubách cestovalo celkem 1 365 židovských uprchlíků nejen ze Slovenska, ale i z Maďarska, bývalého Rakouska a z Protektorátu Čech a Moravy. Po strastiplné cestě se dostali až do Haify a přežili válku.

Aron Grünhut se narodil 31.3.1895 v Bratislavě, v početné a zbožné ortodoxní židovské rodině. O otce přišel už v dětství. V meziválečném období se věnoval obchodování. Vyvážel husí pochoutky do Francie. Byl členem Obchodní a průmyslové komory v Bratislavě. Oženil se a postupně se jim narodilo pět synů: Otto, Leo, Jozef (Akiva), Benjamin a Viliam. Aron Grünhut často cestoval po Evropě, kde se znepokojením sledoval, jak se v Německu dostává k moci nacistický režim. Ve svých pamětech (Katastrofa slovenských židů - Nakladatelství Marenčín PT, 2015), které napsal až v roce 1972, popisuje, jak na vlastní oči viděl kruté týrání židů, právě v době, kdy 12. března 1938 hitlerovské hordy vtrhly do Vídně. Například hlavní rabín Dr. Taglicht musel v modlitebním rouchu a v cylindru nosit tabuli s nápisem: „Já jsem největší svině ve Vídni.“ Mnozí museli rýžákem a louhem drhnout chodníky. Grünhutovi bylo jasné, že Hitler představuje pro osud židů velké nebezpečí. Někteří lidé si říkali, že je to jen bouřka ve sklenici vody. Všechno nakonec dobře dopadne. Hitler se umoudří. Je to jen jeho obyčejná rétorika. Tohle se říkalo i v rodině mojí maminky, v rodině známého bratislavského doktora Dezidera Silbersteina.

O této zvláštní rodině a jejich neochotě uvěřit, že německý národ pod vedením fanatického nacionalisty Hitlera pošlape základní principy civilizace a slušnosti a že Německo upadne do éry barbarství, jsem natočil hraný film Všichni moji blízcí. Proto vlastně naše židovská rodina neemigrovala a její členové museli projít celým peklem holokaustu. Grünhut však neměl sebemenší iluze o nacistickém režimu a rozhodl se, podobně jako Winton, konat. Všechny jeho záchranné

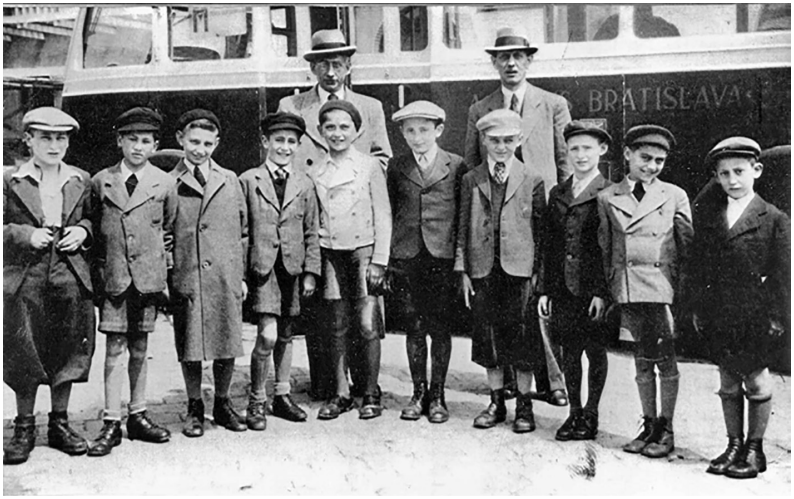

Před cestou do Anglie Wintonovým vlakem, zleva Lippman Kolker, Kurt Stern, Harry Turk, Harry Stern, Benny Grünhut (architekt), Tibor Weiss, David Steiner, Alexander Singer, Paul Kohn (novinář Jerusalem Post), Jakob Kunstadt. V pozadí Bernhard Turk a Mozes Stern, kteří chlapce doprovázeli do Prahy.)

akce se nedají popsat, bylo by to na celou knihu. Ale podařilo se mu zachránit **více než dvacet tisíc lidí...**

Teď vám povím o Grünhutově největší akci, díky které žiji i já a tento příběh vám mohu představit. Moje maminka je židovka. Během války žila na Slovensku v Bratislavě. Ale když Hitler rozpoutal válku, tzv. „Slovenský štát“ převzal od hitlerovského Německa způsob, jak pronásledovat všechny židy. V září 1941 slovenský parlament schválil Židovský kodex, který postupně začal židy vyčleňovat z normálního života. Židům zakázali vstupovat do určitých obchodů, restaurací a kaváren. Objevovalo se víc a víc míst, kde byla cedule: ŽIDŮM VSTUP ZAKÁZÁN! Židé museli nahlásit veškerý svůj majetek a zanedlouho dokonce museli odevzdat všechny svoje cennosti - umělecké

předměty, příbory, úspory, automobily... Nesměli mít telefon, měli omezenou nákupní dobu, byli vyloučeni ze všech spolků, děti nesměly chodit do škol.

Dokonce nesměli navštěvovat kina nebo se procházet v parku. Maminka si vzpomíná, jak jí bylo líto, když nesměla jít do kina na film *Devět hodin chemie* s Alidou Valli, o němž mluvily všechny děti. Dalším příkořím pro židy byl příkaz nosit na oděvu zdaleka viditelnou „žlutou hvězdu“ jako označení nežádoucí rasy. To byl již jen krok k tomu, aby v březnu 1942 začaly deportace židů do vyhlazovacích táborů v Polsku. Nejstrašnější na tom bylo, že tyto deportace vlastně neorganizovali nacisti, ale slovenská Hlinkova garda, což byla slovenská fašistická vojenská organizace. Slovenská vláda si dokonce tak moc přála zbavit se židů, že slovenský premiér Vojtech Tuka podepsal s německým vyslancem v Bratislavě H. E. Ludinem dohodu, že za každého deportovaného žida Slovensko zaplatí Německu 500,- říšských marek (cca 5.000 Kč).

Na zasedání vlády 3. března 1942 Vojtech Tuka předložil návrh na vystěhování židů. Argumentoval tím, že židé půjdou na práci do říše. Slovenská vláda proti tomu neměla žádné námitky, i když ministři museli tušit, že v koncentračních táborech v Polsku čeká slovenské židy strašná budoucnost. Převládal však názor, že je třeba využít jedinečnou příležitost a vyřešit „židovskou otázku jednou provždy."

Ve skutečnosti celá tzv. židovská otázka spočívala jen v tom, aby se podařilo zbavit židů navždy a ukořistit a rozkrást jejich majetek, domy, byty, peníze. Byla to nejobyčejnější chamtivost a loupež. Pro majetek, pro peníze poslat své slovenské spolubližní - židy na smrt! Už 25. března byl z Popradu vypraven transport 1000 slovenských žen a dívek. Tím se začala první etapa deportací židů ze Slovenska. Do 2. dubna odešlo ze Slovenska dalších šest tzv. pracovních transportů s mladými židovskými muži a ženami, což mělo vyvolat dojem, že židé skutečně odcházejí na práce. Od 11. dubna začali odcházet ze Slovenska tzv. rodinné transporty, které brutálním způsobem organizovali příslušníci Hlinkovy gardy.

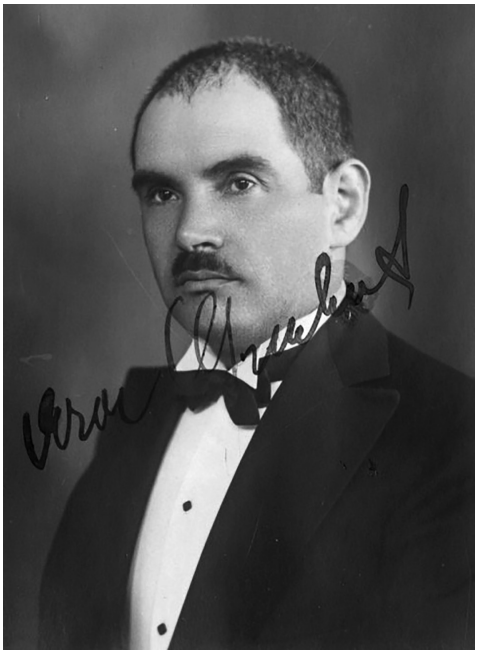

Aron Grünhut.

Aron Grünhut se všemožnými způsoby snažil zastavit deportace židů ze Slovenska. Před začátkem deportací žilo na Slovensku celkem 90 000 tisíc židů. Každý den odcházely stovky lidí. Bylo jasné, že když se něco včas neudělá, všechny židy navždy vyvezou do koncentračních táborů v průběhu několika měsíců. Aron Grünhut se spojil s rabínem Weissmandlem a Gizi Fleischmanovou, kteří pracovali v odboji proti nacizmu. Dlouho přemýšleli, co udělat. Když je slovenská vláda tak chamtivá, tak proč nenabídnout Němcům něco takového, na základě čeho by sami ukončili deportace. Němci vlastně celou válku rozpoutali, aby okradli a ožebračili podmaněné státy. A tak Grünhut se svými spolupracovníky přišel s neuvěřitelným návrhem. Jít za všemocným důstojníkem SS Dieterem

Wislicenym, který měl na Slovensku židovskou otázku na starosti a zkusit mu nabídnout tak velkou sumu za zastavení deportací, doufaje, že to jeho chamtivost nedokáže odmítnout.

To Aron Grünhut skutečně udělal. K jeho úžasu obrovská výška sumy skutečně Dietera Wyslicenyho donutila k zamyšlení. Vyžádal si čas na rozmyšlenou. Zatelefonoval Adolfu Eichmannovi, který měl v nacistickém Německu na starosti vyhlazení všech evropských židů. Druhý den Wisliceny s úsměvem oznámil Grünhutovi, že má z pekla štěstí, že Eichmann souhlasí. Podmínky zněly: 50 tisíc dolarů hned, dalších 50 tisíc, až se zastaví deportace. Jestli do středy nebude mít Wisliceny peníze v rukou, 4 tisíce lidí, připravených na transport, odvezou ze Žiliny do Polska, a transporty budou pokračovat, dokud bude na Slovensku jediný žid.

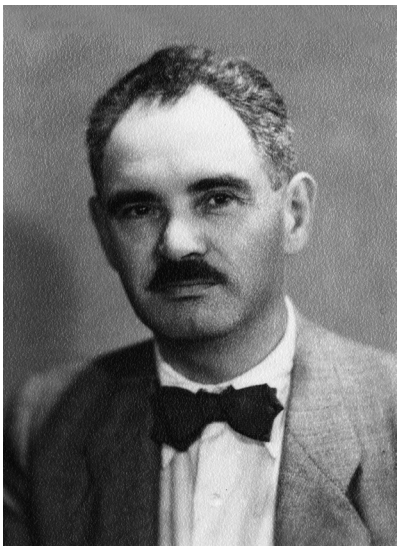

Aron Grünhut.

Teď musel Grünhut se svými spolupracovníky vyřešit, kde tuto, na tehdejší dobu závratnou sumu seženou. Do rána se podařilo sehnat jen několik tisíc dolarů, ale i to už stačilo, aby Wisliceny zadal příkaz, že se transport ze Žiliny odsouvá na pozdější termín. Nakonec se Grünhutovi podařilo v Budapešti a Bratislavě sesbírat požadovanou sumu. A tak se stalo něco neuvěřitelného. Začátkem října transporty skončily. Do té doby bylo deportováno téměř 57 tisíc lidí. Slovenská republika deportovala jako první, Němci neokupovaná země, přičemž deportaci zabezpečovala vlastními mocenskými prostředky. Skoro všichni deportovaní židé zahynuli. Ale i tak na Slovensku stále zůstalo 33 000 židů, kteří by bez Grünhutovy intervence všichni skončili ve vyhlazovacích táborech. Mezi těmi tisícovkami židů, kteří na Slovensku zůstali, byla i moje maminka, tehdy jedenáctileté děvčátko.

Když se ministr vnitra Slovenského štátu Alexander Mach dozvěděl, že se deportace židů zastavily, okamžitě se obrátil na Wisliceny a žádal, aby byly deportace obnoveny. Wisliceny se vymlouval, že to všechno bylo na Eichmannův příkaz, protože momentálně nepotřebují pracovní síly. Ministr Mach trval na tom, že tím je porušena dohoda s Německem. Mach zuřil. Přikázal policii, aby vyšetřili, co je za tím, že se deportace zastavily. Jaká suma peněz byla zaplacena a kdo peníze inkasoval? Jenže proti německým pánům skutečně nemohl vystoupit v plné síle, protože Slovenský štát byl jen loutkou v rukách nacistického Německa. Mach nadále požadoval deportaci všech židů. Chtěl pomoci arizátorům, kteří si přivlastnili židovský majetek a chtěli získat i ten, který zbýval.

Alexander Mach působil v letech 1926 - 1939 jako šéfredaktor antisemitských novin Slovák. Byl hlavním velitelem Hlinkových gard, v letech 1940 - 1945 byl zároveň ministrem vnitra. Nesl na sobě krev desetitisíců nevinných obětí, které poslal na smrt do koncentračních táborů. A co se mu za to stalo? V roce 1947 byl odsouzen na 30 let do vězení, posléze mu byl trest zmírněn na 25 let. V roce 1968 byl amnestován. Poté se živil jako šatnář na koupališti v Piešťanech. Zemřel v kruhu své rodiny v Bratislavě 15. října 1980.

Arona Grünhuta slovenské úřady zatkly a potom věznily v Ilavě. Stále ho brali na výslech, hrozili mu zastřelením, pokud neprozradí, jak podplatil Němce, aby zastavili deportace. Zkoušeli nejrůznější metody, aby si „ulevil svému svědomí“. Aron Grünhut jim však nic neprozradil. Nakonec, po obrovských intervencích A. Grünhuta propustili z ilavského vězení. Přešel ilegálně hranici do Maďarska, kde potom žil pod falešnou identitou. Manželka na něho čekala. Setkal se s ní, jenže ona ho nepoznala, v jakém byl zuboženém stavu. Když manželce došlo, kdo před ní stojí, rozplakala se. Aron ji objal a oba plakali společně.

Aron Grünhut a jeho manželka.

Neustálá hrozba odhalení, ani život v ilegalitě Arona Grünhuta neodradil od dalších odvážných plánů na záchranu židů, při kterých mohl uplatnit svůj organizační talent a šikovnost. Byl ve spojení s maďarskými židovskými odbojáři, kterým se podařilo organizovat a finančně zabezpečit vlakový transport s židovskými utečenci. Oficiálním cílem byl v tomto případě exotický, vzdálený Írán. Vlak byl vypraven z Budapešti a nakonec dorazil do Damašku. Odtud ho přesměrovali do skutečné cílové stanice - do Palestiny. Díky tomuto transportu se zachránilo dalších více než 300 dětí.

V Budapešti se snažil spolu s Dr. Kastnerem zastavit deportace maďarských židů do Osvětimi. Chybělo málo, aby se mu to podařilo. Zachránil by statisíce nevinných životů.

Grünhutův syn Viliam, který byl mezi dětskými utečenci. Fotografie z maďarského židovského časopisu. Budapešť 1943.

V roce 1944, po vypuknutí Slovenského národního povstání, německý Wehrmacht obsadil Slovensko a povstání postupně potlačil. I když Němci prohrávali na všech frontách, jejich priorita na likvidaci židů zůstala stejná. Začali zavírat všechny židy. Rodina mé matky se rozdělila. Rodiče schovali třináctiletou Zuzanu a její starší sestru Aničku v klášteře u řádových sester Uršulinek v Bratislavě. Někdo je však musel udat, protože gestapo společně s Hlinkovou gardou udělalo v klášteře razii. Moji maminku se sestrou našli a deportovali do Osvětimi.

Od konce září 1944 do konce března 1945 odjelo ze Slovenska 13 transportů. Většina z nich směřovala do Osvětimi, Sachsenhausenu a Terezína. Bylo vyvezeno více než 13 500 lidí. Touha Alexandera Macha se konečně splnila, transporty znovu vyrazily do táborů smrti. Jenže z těch asi 13 000 lidí se skoro polovina vrátila, mnoho ukrytých židů válku přežilo. A tak Aron Grünhut zachránil v téměř neřešitelné situaci dvacet tisíc židů, mezi nimi vlastně i moji maminku.

Po konci druhé světové války se Grünhutova rodina vrátila do Bratislavy. Aron Grünhut se opět začal věnovat zahraničnímu obchodu. V tomto období obchodoval s husími játry, která vyvážel do Francie. Jeho firma vykupovala husí játra od sedláků. Pak je exportovala do Štrasburgu, centra francouzských paštik. Komunistický puč v únoru 1948 a následná zpráva o tragické smrti ministra zahraničních věcí Jana Masaryka přiměla Arona Grünhuta a jeho rodinu k definitivnímu odchodu z Československa. Jejich nový život začal v Izraeli.

Je zvláštní, že příběh Arona Grünhuta je z oficiální historie téměř vygumovaný. Mnoho historiků se totiž nesprávně domnívá, že deportace židů ze Slovenska byly zastaveny na základě rozhořčených dopisů Svaté stolice (papeže) katolickému prezidentovi Slovenského státu Tisovi. Domnívají se, že slovenská vláda zastavila deportace na základě tlaku veřejnosti. Jenže skutečnost je mnohem více fascinující. Deportace ze Slovenska byly zastaveny v říjnu 1942 samotnými nacisty na základě iniciativy Arona Grünhuta a jeho spolupracovníků. A to vedlo k záchraně tisíců lidí.

Jedním z lidí zachráněných Aronem Grünhutem byla také moje mamninka, tehdy třináctiletá dívka.

OBSAH:

Úvodem 5

Znovuzrození z popela 8

Jean Barbour, pozoruhodná
žena a moje zachránkyně 94

Muž, který pomohl zachránit 20 000 židů
- Aron Grünhut 114

ZNOVUZROZENÍ Z POPELA

POSELSTVÍ NICHOLASE WINTONA

Matej Mináč a Karin Mináčová

Vydal: Spolek Nicholase Wintona a W.I.P., s.r.o.
v roce 2015.

Grafická úprava, technická redakce,
typografie, sazba
Tisk a vazba
TISKÁRNA MINISTERSTVA VNITRA,p.o.
Bartůňkova 1159/4
149 01 Praha 4
ISBN 978-80-260-9247-6

www.wintonfilm.com